Масса а мехкашкара пролетареш, вІашагІкхета!

СЕРДАЛО

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГІалгІай обкома, Нохч-ГІалгІай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган

(«СВЕТ»)

Орган Чечено-Ингушского обкома КПСС, Верховного Совета и Совета Министров ЧИАССР

№ 20—21 (4466) | ШИНАРДИ, 16 февраль 1971 шу. | Мах 3 кеп. | *Газета арадувл 1923 шера денз*

Химически мехкдаьттаи машинашъеча предприятешта СССР орденаш ялар ах дола

СССР Лакхехьарча Совета Президиума

У К А З

СССР Лакхехьарча Совета Президиумо СОЦАМ БУ:

МАШИНАШЪЕЧА «КРАСНЫЙ МОЛОТ» ЗАВОДА ОКТЯБРЬСКИ РЕВОЛЮЦЕ ОРДЕН лойла — предприяте болхлоша, инженераша, техникаша, гІуллакхерча наха мехкдаьтта, газови, мехкдаьтта химически промышленноста чоалхане оборудовани хьаяра производство караерзаяра гІулакха пхе шера плана заданеш толаме кхоачашъярах.

СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председатель Н. ПОДГОРНЫЙ.
СССР Лакхехьарча Совета Президиума секретарь М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремаль.

1971—1975 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГІАБОАЛАБАРА ПХЕ ШЕРА ПЛАНАХ ЙОЛЧА КПСС XXIV-ча СЪЕЗДА ДИРЕКТИВАЙ ПРОЕКТА ХЬАКЪЕХЬАРА

К П С С Ц К С О Ц А М

1. 1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планах йолча КПСС XXIV-ча съезда Директивай проект къоабалъе.

2. «1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планах йола КПСС XXIV-ча съезда Директиваш» яха КПСС ЦК проект кепатеха араяккха.

3. «1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планах йола КПСС XXIV-ча съезда Директиваш» яха КПСС ЦК проект партийни организацешка, къахьегамхой собранешка, кепайоазон тІа ювца.

КПСС ЦК Генеральни секретарь Л. БРЕЖНЕВ.

КПСС ЦК ПРОЕКТ

1971—1975 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГІАБОАЛАБАРА ПХЕ ШЕРА ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬАРА

КПСС XXIV СЪЕЗДА ДИРЕКТИВАШ

КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъеш, керда котолонаш дьхай советски халкъо коммунизма материально-технически база хьаеча. Доккхий толамаш даьхад халкъа боахама деррига доакъош дегІадоаладеча, социальни декхараш кхоачащдеча, советски наьха вахара материальнии культурнии боарам лакхбеча. ЧІоагІъеннай советски общества морально-политически цхьоагІо, дІахо а дегІаенай социалистически демократи. Лакхъеннай вай Даьхен дунен халкъашта юкъера авторитет. Советски Союза оборонни низ чІоагІбеннаб.

Вай деррига толамащ низ кхо па беш болхлой классо, колхозни ахархоша, халкъа интеллигенце, ерригача союзни республикай къахьегамхоша къахьегарах хьахинна результат я. Уж толамаш доахаш кердача низаца гучабаьлар Советски Союза Коммунистически парте хьалхле лелаярен лостам телареи лоархІам, цун хадданза йола ленински политика.

I. 1966—1970 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара керттера итогаш

1966—1970 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера планах йола КПСС XXIII-ча съезда директиваш керттерча экономически социальнии хьокхамий хьакъехьа толамца кхоачашъяьй.

СССР халкъа боахам цу хана лакхача темпаща дегІаихар, хьалха дІадахача пхе шерачул эффективнегІа а ухаш. ЛоархІам боллаш лакхделар бахача наьха вахара хьал.

1970 шера къаман доход 1966 шера хиннача боарамал 41 процент лакхъелар, хІаьта из дегІаахара шера юккъера йола темпаш 1961—1965 шерашка хиннарел лакхагІа хилар. Промышленни производства боарам 1,5-зза лакхбеннаб.

Лакхача темпаща дегІаихар халкъа боахаме технически прогресси общественни производства эффективность лакхъелгеи Іалащдеш дола промышленноста доакъош. Масала, пхе шера электроэнергетика продукци яккхара боарам 54 процент лакхбеннаб, машиностроенеи металлообработкан — 74 процент, цунца приборостроене — 2-зза совгІа, химически мехкдаьтта химически промышленноста — 78 процент.

Дикка сихагІа хьаду халкъа эша товараш. Шера юккъера лаьрхІа хьалха дІадахача пхе шера 6,3 процент хиннача 8,3 процент дукхагІа арахеш уж. Эшаш дола предметаш арахецача йІаьххача хана пайда эцача товарий дакъа лакхденна.

Лакхъеннай мехка экономически потенциал. пхе шера халкъа боахама керттера производственни фондаш 1,5-зза дукхагІа хиннай.

Пхе шера халкъа боахамга дІаяхийтача капитальни вложеней берригa боарам 352 миллиард сом хилар. хьалхарча пхе шера хинначул 1,4-зза дукхагІа хилар из. Болх бе йолаялийтай 54 миллион киловатт-сахьат электроэнерги йоаккха, 18 миллион тонн болат, 33 миллион тонн минеральни удобренеш .17 миллион тонн цемент. 148 миллион пар кога телата гІирс. 400 миллион трикотажни изделеш хьаю керда мощносташ, 25 эзар километр йІаьхъеннай магистральни газопроводаш, халкъа боахама доакъош технически Іалашдара боарам лакхбеннаб

Юрта боахама материально-технически база чІоагІъеш, хІаьта иштта лаьттанцареи хьайбайн продукци яккхара гІабохийта колхозхойн совхозий болхлойн материальни безам лакхбеш доккхий гІулакхаш даьд. Лакхбеннаб юртбоахама культурай хьувкъами хьайбай продуктивности. 1966—1970 шерашка юрта боахама валовой продукце шера юккъера бола боарам 1961—1965 шерашка хинначул 21 процент лакхагІа хилар.

ДІахо а дегІадаьккар транспортеи бувзамеи деррига тайпаш. Машиннаькъашка керттерча даькъе хийпа яьннай Іанара тяга электрически тепловознии чунца.

Доккхий толамаш даьхад ерригача союзни республикай экономикеи культуреи лакхъеча.

Мехка малхбоалерча районашка лакхача темпаща дегІаихар доагора промышленностеи цхьайолча энерги дукха дІайодача производствайн мощносташ. ЧІоагІа лакхденнад Малхбузен СибарегІа, Казахстане, Туркмене, Узбекистане мехкдаьттеи гази йоаккхилга. Дикка чІоагІъеннай Дальни Востока экономика.

Общественни производство дегІайоалаяра актуальни проблема кхоачашъяра юкъе доккха дакъа лаьцад советски Іилма. Фундаментальни Іилмай даькъе карагІдаьннараша йиш хилийтар промышленносте, юрта боахаме, кхычча доакъошка дукха дола Іилма-технически декхараш толамца кхоачащде. Хьа а яь, толамца юкъекхуь производственни затраташ кІезигъелгеи продукце дикал тоаелгеи Іалащдеш йола лакха балха овсарле йола машиний комплексаш, керда технологически процессаш. Халкъа боахама цхьадолча доакъошка болх бе йолаялийтай вычислительни техника вай ханарча средствах пайда а эцаш предприятешка, чоалханерча технологически процессашка хьожаш йола автоматизированни системаш. Советски космонавтика даьхача доккхийча толамаша тешавеш тешал ду вай мехка Іилмеи техникеи дегІаара боарам лакха хилара.

Технически прогресса, халкъа боахама доал делга эргадаьккха тоадара, планированеи экономически стимулированеи керда методаш юкъейоалаяра ларда тІа лакхъеннай общественни производства эффективность. Сихъелар общественни къахьегама овсарле лакхъяра темпаш. Лакхбеннаб предприятешта боала пайда а производства рентабельность а.

ТІехкхоачашъяьй бахача наьха вахара материальни хьал тоадара КПСС XXIII-ча съездо оттаяь хинна керттера заданеш. Пхе шера 30 процент лакхъе лаьрхІа хиннача метта бахача наьха цхьан сага сих лоархІш 33 процент лакхъеннай реальни доходаш. Бахача наха дикка дукхагІа вахаре дІалохийт промышленнии кхачанн товараш, тоаденнад фусамий хьалаш, дІахо а дегІаенай бахача наха гІулакх дара сфера. КПСС XXIII-ча съезда директиваш тІа 20 процентал кІезигагІа доацаш лакхде аьнна оттадаь хинна болхлоштеи гІулакхерча нахаи бетта юккъера доагІа алапи фактически 26 процент лакхделар. 1965 шера 96,5 сом хиннача 1970 шера 122 сом а хилар. Болхлоштеи гІулакхерча нахаи луш хинна эггара а лохегІа дола алапи халкъа боахама дерригача доакъошка лакхденнад. Гаьнарча Къилбаседа районашкеи царна нийсъяьча моттигашкеи болх беча наха луш йола льготаш шеръяьй. Дальни Востока, Къилбаседа СибарегІеи, Европейски къилбаседа районашкарча болхлоштеи гІулакхерча нахаи алапи лакхделга Іалащдеш йола районни коэффициенташ юкъейоалаяьй. Цхьайолча болхлойн гІулакхерча наьхеи категорий алапена тІера йоаккхача подоходни налога ставкаш лохъяьй. Юртеи городеи бахача наьха вахара боарамаш дІахо а вІаши гаргаэзар Колхозашка къахьегамах гарантированни мах телилга оттадьд. 1965 шера хинначунца нийсдича колхозхошта къахьегамах луш дар 1970 шера 42 процент лакхделар.

СалаІа ши ди а хургдолаш пхе дийнахьарча балха кІиранга баьхар болхлойн гІулакхера нахи. Эггара кІезигагІа отпускаш хиннача болхлоштеи гІулакхерча нахаи отпускаш йІаьхъяьй.

Потреблене общественни фондашкара бахача наха луш йола выплаташи льготаши пхе шера 1,5-зза, совгІа лакхъеннай. Бахача наьха цхьан сага сих лоархІаш 1965 шера 182 сом хиннача 1970 шера 262 сом хилар уж.

Даьхен тІема инвалидашта луш долча пенсей боарамаш лакхдаьд, къабелча колхозхошта пенсеш хьожадара ха лохъяьй, социальни страховани тоаяьй.

Товарооборот лакхъяра парте XXIII-ча съезда заданеш тІехкхоачашъяьй, пхе шера цар боарам 1,5-зза гаргга лакхбелар. Бахача нахага баракъаш, кога гІирс, бахача наха эша товараш — телевизораш, холодильникаш, мебель хІаьта иштта кхачан эггара лакхагІа мах бола продукташ а дукхагІа ехкай.

1966—1970 шерашка мехка хьалдаьд дерригаш а 518 миллион квадратни метр хула нах чубаха цІеноаш, цо йиш хилийтар 55 миллион гаргтарча сага фусамий хьалаш тоаде. Шерра дегІалера бахача наха бытовой гІулакх делга, иштта деча гІулакхий боарам 2-зза совгІа лакхбелар, цунца юртарча моттиге 3-зза а луш.

Лакхбеннаб бахача наьха юкъарча дешареи культурнии боарам. Халданза кхоачашдеш хилар кагирхой массане юкъарча юкъерча образованега бовлилга. 8,1 миллион моттиг йола школаш, 2,5 миллион моттиг йола деша даха ха йоацача берий учрежденеш хьалъяьй. Пятилетка шерашка лакхера образовани йола 2,6 миллиони юкъера специальни образовани йола 4,5 миллиони специалист кийчваьв. Профессионально-технически образоване училищашкеи школашкеи 7 миллион квалифицированни болхло кийчваьв. Бахача наха деш дола медицински гІулакхи цар вІаштІехьдаьккха салаІара хьалаши тоаденнад, дукхагІа хиннад кинотеатраш, клубаш, библиотекаш.

Шерденнад Советски Союза арахьара экономически бувзамаш. эргаяьха тоаелар СЭВ членаш долча мехкашца вІаши экономически гІулакхаш лелалара, дунен халкъашта юкъерча производственни а Іилма-технически а специализацеи кооперацеи юкъе дакъа лацара формаш.

Пхе шера план кхоачашъеча кхоачамбоацараш а хилар. Йизза кхоачашъяьяц производственни мощностащ болх бе йолаялийтара заданеш, тІехьяьхар гІишлош хьалъяреи керда предприятеш а производстваш а караерзаяреи ханаш. Из бахьан долаш промышленноста продукце цхьадола тайпаш дахара оттабаь хинна боарам кхоачашбаьбац. ХІанз а дІадаьхадац поректировани ечеи гІишлош хьалъелга вІаштІехьдоаккхачеи дола кхоачамбоацараш, цо цхьадолча доакъошка гІишлош хьалъярга дІадодар лакхдир.

Товараш хьаделга сихха лакхденнадоилашехь, царех цхьадараш бахача наха дукхагІа эшаш хиларах хІанз а кхоачашдаьдац. Торговле организацеш цхьайолча моттигашка кхоачамболлаш хьажац потребителий хьаштага, торговли вІаштІехьйоаккхачеи изделеш дика хилара а цар ассортимента а хьакъехьа промышленностагара доагІар хьадехачеи хила еза маьтарло яц.

Цхьайолча предприятешка технически боарами продукце дикали лакхъяра, производствои къахьегами вІаштІехьбаккхара, Іилма методаш юкъе йоалаяра болх ледара бу. Цхьадолча боахамий кулгалхоша йоагІаш йола терко яц производства эффективность, къахьегама овсарле лакхъяра, производствана чурча резервех бизза пайда эцара. Іилманеи техниканеи карагІдаьннараш сихагІа юкъедоаладара, къахьегамеи паччахьалкхени дисциплина чІоагІъяра дешай.

Дукхача колхозашкеи совхозашкеи ледара лакхлу юртбоахама культурай хьувкъами хьайбай продуктивности. бизза пайда эцац техниках, минеральни удобренеш йоаяйт, производства рентабельность хІанз а лоха я.

Министерстваштеи ведомстваштеи кхоачамболлаш довзап доагІаш долча промышленноста даькъа продукци эшара хьакъехьара халкъа боахамеи бахача наьхеи хьашташ, шоай ханнахьа а дизза а уж кхоачашдара тІехьа боагГІаш бола къовсам лоаттабац. Цхьайолча предприятеша кхоачашъяц продукци яккхареи из дІаяхьийтареи планаш, рузкъа зехьа доалайт, пайда баргбоаца затраташ ю.

Вай экономика дегІайоагІача дола гІалаташ дІадоахаш, Іилманеи техниканеи карагІдаьннараш производствана сихагІа юкъедоаладеш халкъа боахама еш йола планировани доали эргадаьккха тоадеш гІулакхаш даро йиш хулийтаргья дІахо а общественни производствои цун эффективности лакхъелга Іалашде.

II. 1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара керттера декхараш

ЙислагІча пхе шера план советски общество дІахо а коммунизма новкъа дегІаахара, цун материально-технически база хьаяра, мехка экономически оборонни низ чІоагІбара лоархІаме этап хургья. **Пятилетка керттера декхар латт социалистически производства дегІаахара темпаш сихъяра, цун эффективность, Іилма-технически прогресс лакхъяра, къахьегама овсарле лакхъяра ларда тІа халкъа вахара материальнии культурнии боарам дикка лакхбелга Іалашдарах.**

Пятилетка керттера декхар кхоачашдара хиланза даргдоацар да общественни производства, къаьстта юрта боахама, ейгачеи кхачани промышленноста лакха темпаши пропорционально дегІаахари Іалашдар, халкъа боахама дерригача доакъой эффективность дикка лакхъяр; пхе шера мехка къаман доход 37—40 процент лакхье, из деш тІаккхетар 80 процентал кІезигагІа доацаш къахьегама овсарле лакхъяра чотах хилийтар;

Іилма эггара а перспективни долча доакъошка тохкамаш делга мамогга дегІадоаладара а Іилма тохкамий результаташ производствана юкъейоалаяра ханаш лоацъяра а ларда тІа Іилма-технически прогресса темпаш сихъе. Кулгашца хьега къа машинашца хьегилга шеррача масштабех кхоачашде, халкъа боахама доакъойн доакъошта чуреи структура эргаьккха тоаелга Іалашде;

къахьегамхой образованеи квалификацеи боарам хадданза лакхбе, кагирхой массане юкъарча юкъерча образованега бовлилга чакхдаккха, керда техника юкъейоалаярцеи производство вІаштІехьъяккхар тоаларцеи дувзаденна лакха специализаци йола специалисташи болхлойи кийчбеш а кадраш юха кийчъеш а дагза даргдоаца гІулакхаш де:

коммунизм хьалъяра вай ханарча этапо дІадехарашка хьежжа производствана доал делга, планировании экономически стимулировании елга эргадаьккха тоадеш дІахо болх бе; доал дара эггара кердагІа йола техника юкъейоалае, Экономикана доал дара къахьегамхой дукхгІа юкъеоза;

къахьегам Іилманца вІаштІехьбоаккхилга мамогга юкъедоаладе, къахьегамах доагІачун, болхлошта материальнии моральнии поощрени яра формаши системаши эргаяьха тоае.

Керлача пятилетка керттерча декхарашка хьежжа:

1. Социальни мероприятей шерра программа кхоачашъе: бахача наьха доходаш лакхъяра даькъе. Бахача наьха цхьан сага сих лерхІаш реальни доходаш 30 процент гаргга лакхъе, хьалха а санна, бахача наьха доходаш лакхъеча керттера дар къахьегамах луш бола мах хилар хьалхашка лоаттадеш. ДІахо а эггара лохагІа дола доагІа алапеш лакхде хьажа.

Бахача наьха реальни доходаш лакхлулга Іалашдара товарни ресурсаш дикка дукхагІа хилийта, эшача ассортиментах долча дикача товарашца рынок халйиза. бахача наха деш дола гІулакхаш дукхагІа де. Халкъа эшача товарий паччахьалкхен маьхий стабильность Іалашъе. товарни ресурсаш хьа ме Іов товарий цхьацца долча тайпай маьхаш лохде.

Потреблене **общественни фондаш** 40 процент лакхъе. уж лакхъялар унахцІено лораярга., халкъа образовани дегІаахарга. кадраш кийчъярга. бераштa кхетам баларга. болхлошта гІулакхерча наха, колхозхошта доагІа пенсеши, дешархошта доагІа стипендеши лакхдарга дІа а дохийташ.

къахьегама даьнъе. Къахьегама ресурсех эффективнегІа пайда эца. Производства технически боарам лакхбара ларда тІа халкъа боахама дерригача доакъошка кулгашца хала, хІаьта иштта квалификаци йоаца къахьегам хадданза лоацбе.

ДІахо а къахьегама хьалаш тоаделга Іалашде, кхерамзлеи техникаи къахьегам лорабареи вай ханарча средствашца предприятеш Іалашъе;

быта даьнъе. ДІахо а наха чубаха цІеноаш дукхагІа хьалдареи тоадареи ларда тІа бахача наьха фусамий хьалаш тоаде. Быте электроэнергехи газахи кхы а шерагІа пайда эцилга Іалашдеш дІахо а болх бе. Нах чубахача цІеной керттерча даькъана газификаци елга чакхдаккха. йоккха йоацача городашка, болхлой поселкашка, юрташкарча моттигашка газификаци елга шерде.

Бахача наьха ха кхояраи цІагІарча боахамера къахьегам эттача баккхараи тІадерзадаьча гІулакхий шерра программа кхоачашъе. Торговле гІулакхаш дара еррига формаш тоае. Общественни кхачан предприятей сеть къаьстта производстве шеръе, Бахача наха социально-культурнии бытовойи гІулакх делга тоаде. Бытовой машинашца дезалаш Іалашбелга лакхде, городской транспорт дегІайоалае, телефонни бувзам шербе;

городеи юртеи бахача наьха вахара боарам вІаший гаргаозара даьнъе. Колхозашка къахьегама овсарле лакхъяра ларда тІа колхозхошта доагІаш дар совхозий болхлой йоагІаш йолча категорей алапена гаргаоза.

Юрта розничнии товарооборот кхы а сихагІа дегІайоагІилга Іалашде. юрта бахача наха культурнии бытовойи гІулакхаш делга лакхача темпаща дегІадоаладе. кагирхоша юртбоахама специальносташ Іомаяра эша шерра торонаш хилийта.

(Йистедоалар 2-ча оагІо тІа).

1971—1975 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПХЕ ШЕРА ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬАРА КПСС XXIV-ча СЪЕЗДА ДИРЕКТИВАШ

(ДIахьдолар. Долалалур 1-ча агIо тIа).

Юрта наькъаш декхилгенн юртарча моттигашка хаддаза автобусаш лелилгеи шерде.

Керттерча даькъе берригa мехка территоре тIа тешаме телевизионни передачеш хулга Iалашде.

2. Iилма - технически прогресса темпаш сихъе, цаI йола технически политика кхочашъелга Iалашде, из дара:

къахьегама принципиально керда кечалаш, шоай технико - экономически хьокхамашка диллача даьхенней дуненнен дикагIа карагIъяьннарел тIехйола материалаш, технически процессаш хьае а юкъейоалае а;

технологически оборудоване парка технически боарам чехкагIа лакхбе, хIаьта иштта морально къаенна машинаши агрегаташи хувцилга а царна модернизаци елга а сихде, машиностроене доаггIаш дола доакъош хиланза дартдоацача тайпара дегIадоаладе а лерхIаш. Производственни оборудоване амортизаце керда, кхы а лоацагIа ханаш хулга оттаде а доалош юкъедоаладе а, кIезига эффективность йолча капитальни ремонта боарамашта доазув а оттадеш тишъенна а морально къаенна а оборудовани хувцара къоастаеча амортизационни отчисленей дакъа лакх а деш;

керда техника хьаеши промышленноста керттерча доакъой структура оттаени производства материалий боарам искходни бедалеи материалийн дикала характеристикаш тоаяра, царех кхы а биззагIен комплексни пайда эцара, хIаьта иштта бедал чакхйоахача промышленноста доакъошка отделочни производстваш дегIайоалаяра чотах лохбелга Iалашде.

Производство технически эргаьккха тоаяра дешаш кхоачандеш де дезаш да:

энергетически базе — производствана электрификаци яреи энергех пайда эцара эффективностеи боарам лакхбар; энерготехнически процессаш кхы а шерагIа юкъейоалаяр; технологически йIовхая хилийтареи гIулакхашта Iын дIайха хийн кийчдара концентраци централизации яр. йоахаш-йоахаш кагий котельнеши электронизий станцеши дIаяхар;

материалий хьанъехьа — кхы а пайданегIа йола материалаш хьаяри караерзаяри, царца полимерни къаьстта цIенеи яраш а йолаш; металлаши кхыйола промышленни материалаши чIоагIъяра эггара кердагIа йола методаш дегIайоалаяри производствана юкъейоалаяри; арахецача материалий сортамент шеръяр;

къахьегама нечалий хьанъехьа — промышленносте, гIишлош еча, юрта боахаме, транспорте эггара лоархIамегIа йолча производственни процессашта комплексни механизаци яьяккхар; керттерча технологически агрегатий единични мощность лакхъяр, уж пайдане хилара лоархIам а беш; программи числовой управлени йола автоматически оборудовани арахецилга лакхдареи юкъе йоалаяреи лакха темпаш Iалашъе;

технологе хьанъехьа — прогрессивни, къаьстта хаддаза йола, технологически процессаш шерра юкъейоалаяр; химически технологе керда процессаш, материалаш чIоагIъяра методаш, электроникех пайда эцара ларда тIа оттаяь процессаш оттаелгеи промышлении юкъейоалаелгеи сихдар. Керда мощносташ болх бе йолайолийташ из де деза духхьал вай ханарча технологех пайда эцанза баргбоацаш хиларга хьежжа;

информацена обработка яреи управленеи хьанъехьа — информацена обработка яреи управлене процессаштеи вычислительни техника шерра юкъейоалаяр. Вычислительни техника балха овсарле лакха йола средстваш, зIамга вычислительни машинаш, хIаьта иштта информаце передача средстваш серийни арахецилга карадерзадар. Информаци болх бе йолаялийтари соцаяри а типовой программаш кийчъяр а Iалашдеча еррига средствашца комплекс электронно - вычислительни машинаш серийни арахецилга чакхдаккха.

Стандартий Iилма - технически боарами продукце дикал тоаеча цар бола лоархIами лакхбе. Болх беш йола стандарташи технически хьалаши кердадаха, къаенна показателаш хувцилгеи продукце лакха технически боарам а дикал а хилара гаранти луш дола халкъа боахамо дIадехараш ший ханахьа хьахьокхилгеи Iалаш а деш.

Керттера декхар лоархIалда доакъошта юкъе йоллаяь йолча машиннийи механизмайи узлаш а деталеш а, инструменташ а технологически оснастка а кийчъяра унификации нормализации ярах, уж кийчъяра технологена типизаци ярах, цхьа тайпа узлаши деталеши хьаеш пайда эцара процессе уж йиззза вIаши хувца йиш йолаш хилар Iалашдарах.

Технически боарам а техникана модернизации ремонти яра эффективность а лакхъе. Техникана модернизации ремонти яра эша узлаш, агрегаташ, деталеш децентрализованни кийчъяра практикагара из техника еча предприятешка специализированни арахецилга вIаштIехьдаккхарга доладош-довлаш доалилга кхоачашде. Оборудовани арахецаш йола предприятеш декхарийла я арахецаш йола техника хувцаш йолчеи ремонтни деталешца а узлашца а Iалашъяраи техника эксплуатационни дика хилараи жоп дала.

Iилма - технически информаци тоае, техника, технологи, производствои доал делгеи вIаштIехьдаккхара даькъе Iилма технически карагIдаьннараши дикагIа йола опыти уж эшаш йолча доакъошкеи предприятешкеи хаддаза дIакхоачийтилга Iалашде.

3. Фундаментальнии прикладнойи Iилма тохкамаш дегIа мамогга дегIадоаладе а цар результаташ халкъа боахаме сихагIа юкъе йоалае а.

Кердча пхе шера Iалашде деза:

халкъа боахаме математически методаши электронно-вычислительни техникеи кхы а шерагIа юкъе йоалаяра, производства процессашта автоматизаци яра, управлени эргаьккха тоаяра дIахо а математикаи кибернетикаи теоретически прикладнойи проблемаш кийчъяр;

керда материалаши царна обработка яра эффективни методаши хьаяра лерхIаш ядерни физике, чIоагIача хIаман физике, ахпроводникашта, квантовой электронике, лохача температурай физике тохкамаш дегIа дегIадоаладар; энерги цхьан формагара вокх формага яккхара методаш дIахо а эргаяьха тоаяр, чахкача нейтронашка реакторащ промышленни караерзаяр, термоядерни синтеза. Iилман чуй практикея йолча ядерни а радиационни а процессех пайда эцара, электроника, радиотехника, вычислительни техника дIахо а прогресс яра проблемаш къоастаяр;

дIахо а телефонно-телеграфни бувзам, телевидени, метеорологически прогнозировани дегIайоалаяр. Iалама ресурсаш, географически тохкамаш довза, спутникий, автоматически пилото лехкачей аппаратий новкъостаца кхыдола халкъбоахама декхараш кхоачашдар, хIаьта иштта Беттан Маьлха система кхыйлча планеташтеи фундаментальни Iилма тохкамаш дIахо де лерхIаш космосе Iилма балхаш дар;

лаьттагIара доаха оузкъаш дIа-юха нийслара уж хьалхара, хьадахара, дIаьхий дера метолий эффективность лакхъяра закономерностай гучаяха лерхIаш геологе геофизике, геохиме даькъе тохкамаш дар;

Iалама ресурсех, царца фордайи океанийи ресурсаш а йолаш, шерагIа а рациональни а пайда эцара проблемаш оттаяра океанологе, атмосфера физике, географе деш дола Iилма балхаш дегIадоаладар; Iалам лорадара а сага тоннахьара Iалама среда тоаеи Iалама ресурсех дикагIа пайда эцеи лерхIаш Iалам эргадаккхара а Iилма лардаш кийчъяр;

дIахо а химически Iилмаш дегIадоаладар, къаьстта керда полимерни органически йоацеи материалаш, къаьстта цIена веществаш хьахилийтара лакха эффективни химико-технологически электрохимически процессаш а экономически методаш а хьаяра Iилма лардаш эргаьха тоаяра даькъе;

эггара хьалхарча аргIана дега — сосудаштеи вирусниi лазараш на хилийтараи иштта дола лазар кхийттача дарбадараи, медицинана, юрта боахама, ейгачеи кхачани промышленноста эша керда физиологически активни препараташ хьаяра тIадерзалаь биологеи медицинаи даькъе деш дола Iилма тохкамаш дегIадоаладар; баьцовгIай чIоагIа хьувкъа сорташи хьайбай эггара дукхагIа продуктивность йола тайпаши хьадара эша селекце генетически методаш оттаяр; тIехьенгара тIехьенга дувлача лазарий генетика проблемаш уттаяр;

общественни Iилмаш дIахо а дегIадоаладар, социалистически боахама Iилман ларда тIа хьалхе делаяраи коммунизм хьалъяра декхараш кхоачашдараи общество дегIахара вай ханарча процессашта комплексни тохкамаш дар. Экономически Iилма даькъе халкъа боахама планагIа доал дара практике объективни экономически законоша деча гIулакха пайда эцара эггара эффективнегIа йола формаш. Iилма-технически прогресс сихъяреи общественни производства экономически эффективноста а интенсификаци а мамогга лакхъяреи проблемаш, хIаьта иштта СЭВ членаш долча кхыча мехкашцара СССР социалистически экономически интеграци дегIахара эггара лоархIамегIа йола проблемаш аттаяра теркам тIабахийтар.

Iилма учреждений балха эффективность хьала лакхъе, эггара хьалхарча аргIана Iилма керттерча лостамашкеи лоархIамегIа йола Iилма-технически проблемаш къоастаечеи Iилма низаша, материальнии финансовии ресурсашта концентраци елга, дIахо а, тохкамий экспериментальнии опытно-производственни база чIоагIъелга. Iилма тохкамаш вIаштIехьдахара хозрасчетни методаш юкъе йоалаелга Iалашде. Iилма-тохкамеи опытно-конструкторски балхашта планировани елга тоаде, цу балхий еррига этапаш, цар результаташ производствана юкъеяхьарга кхаччалца. планаш тIа а хьош, планаш кхоачашъяра тIахьожам лакхбе. Iилма производствацара бувзам лакхбе. Лоацача ханашка керда техника караерзаяреи юкъейолаяреи организационни а экономически а гIулакхий система кхоачашъе. Патентни гIулакхеи информаце патентийн стимул луш бола лоархIам лакхбе.

4. Социалистически мехкашца вIаши гIулакхаш лелаелга хадданза дегIадоаладе, социализма дунен система чIоагIъе.

* * *

СССР халкъа боахама доакъош дегIадоаладара, халкъа вахара боарам лакхбара, производительни низаш дIа-юха нийслара, союзни республикай боахам дегIабоалабара, арахьара экономически бувзамаш дегIадоаладара, доал делгеи планировании эргаьккха тоаяра хьакъехьара е лостамаши задачеши къоастае.

III. Промышленность

Бердача пятилетке промышленноста керттера декхар латт социалистически экономика индустриальни база шеръярахи эргаьккха тоаярахи, къаьстта юрта боахами цунца дуззадена доакъоши а долаш, производства технически боарами эффективности лакхъярах, продукце дикал овлангара тоаярах.

Промышленноста дерригa доакъош дегIаахар тIадерзаде деза советски халкъа вахара хьашташ мамогга дикагIа кхоачашдара, из дара халкъа эша товараш, бедал, уж арахецара эша машинаши оборудовании арахеца промышленность чехкагIа дегIайоаолае а цун удельни дозал лакхде а деза.

Сихъяьча темпашца дегIайоалае еза электроэнергетика, къаьстта атомни яр, машиностроени, химически, мехкдаьтта химе, газовой промышленность. Промышленность дерригача доакъошка эггара эффективнегIа йола производстваш сихха дегIахулга Iалашде деза. Дикка лакхъе еза запасной оатхалаш хьаю централизованни промышленность, автомобилашта, тракторашта, техника кхыча тайпашта эша запасной оатталаш эшара халкъа боахама хьашт дизза кхоачашде деза.

Пхе шера промышленни продукци хьаелга 42—46 процент алсамдаккха, цунца производства средстваш хьаяр 41—45 процент, потреблене предметаш хьалар 44—48 процент а долаш.

Промышленноста хIара даькъе производство лакхлулга эггара хьалха цун эффективность лакхъяреи боахама чурчa резервех биззагIа пайда эцареи чотах Iалашде.

Из де лерхIаш:

эргаьккха тоае, производства структура, доакъошта юкъереи доакъошка чуреи пропорцеш, производствана специализации кооперировании елга шерде;

къахьегама овсарле лакхъяра темпаш сихъе. Пхе шера промышленносте къахьегама овсарле 35—40 процент лакхлулга Iалашде, цун чотах 87—90 процент еррига а тIаккета продукци яккха;

продукце дерригача тайпай технически боарам, экономичность, дикал лакхъе. Керда караерзаеш йола продукци дикалеи технико-экономически характеристикай хьакъехьа дунен Iилманеи техниканеи эггара дикагIа карагIдаьннарашка, хьежжа хила еза;

производственни мощностехи керттерча фондехи кхы а эффективнегIа пайда эца. Машинехи оборудованехи биззагIа пайда эцара, сменноста коэффициент лакхъяра, машинаши оборудовании сайца аттилга дIадаккхара, керда болх бе йолайолийта производственни мощносташ караерзаяра ханаш лоацъяра, производственни процессашта дIахо а интенсификаци яра наькъаца производственни керттерча фондай хIара единица тIара продукци дукхагIа арахеца;

бедалах, материалех, доагорах, электрически тепловойи энергех дикагIа пайда эца. Металла эффективни тайпаши профилаши юкъейоалаяра, цар метта йолхача хIамай, машиний конструкцеши металлопроката обработка яра технологии эргаьккха тоаяра чотах машиностроенеи металлообработкеи Iаьржача металлай прокат 18—20 процент кхоелга Iалашде. Доагор, электроэнерги, химически, хьуи, кхыйола бедалеи материальни ресурсаш дIьяхийтара нормаш 7—10 процент лохъе.

ШоалагIа дIайохийтача бедалеи доагора - энергетически ресурсех а производства отходех а (тишача аьшках, Iаьржачеи бос болчеи металлий отходех, макулатурах, шоалагIа дIайохийтача текстильни материалех, кизга Iоакъингех, делаяьча шинех, полимерни материалех, химикатех, бедалеи материалийн шоалагIа дIайохитача кхыча тайпех) халкъа боахаме биззагIа пайда эца. Продукци яккхара шоалагIа дIайохийта бедал чакхъяккхара технологи эргаьккха тоае а доакъошка йоагIаш йола мощносташ лакхъе а. ШоалагIа дIайохийта бедали производства отходаши кийчъеча организацей материально-технически база чIоагIъе, бахача нахагара шоалагIа дIайохийта бедал хьаэцилга дикагIа вIаштIехьдаккха;

промышленносте боала пайда лакхбе, продукцега дIадолар лохделгеи предприятей балха рентабельность лакхъелгеи Iалашде.

Е дегIаахара керттера лостамаш промышленноста доакъошка производстая боарамаши къоастаде:

Электроэнергетике электроэнерги йоаккхилга 1030—1070 миллиард киловатт-сахьатага качийта. Электростанцешка 65—67 миллион киловатт боарам бола мощносташ болх бе йолаялийта, керттерча даькъе тепловой электростанцеш хьаяра чотах а йолайолийташ, цар тIа йоккхий энергетически блокаш а оттаеш. Энергетически оборудоване балха техникоэкономически хьокхамаш лоадам боллаш тоаде. 1975 шера электростанцешка удельни дIадохийта доагор дIахецаш йолча электроэнерге киловатт-сахьата лоархIаш 340—342 грамм лохде.

Электроэнерги яккхара, лаьттанка хий диллара, халкъа боахам хица Iалашбара, кемаш лелилгеи чкъаьрий доахилгеи дегIадоаладара декхараш комплексно кхоачашде йиш хулийтаргйола гидроузлаш энергетике дукхагIча даькъе хьалъе.

1 миллион киловатт а кхы дукхагIа а единични мощность йола реакторащ оттаяь йоккхий электростанцеш хьаяра наькъаца атомни энергетика дикка дегIайоалае. 6—8 миллион киловатт боарам болча атомни электростанцешка мощносташ болх бе йолаялийта.

Мехка цаI йола энергетически система, 750-и 1150-и эзар вольт напряжени йолча переменни токеи 1500 эзар вольт напряжени йолча постоянни токеи электропередача гаьнара линеш-хьаяра, хIаьта иштта юрта районашк электрически селаш дегIайоалаяра болх дIахо бахьа, юрта потребителаш электричестван а тешшаме Iалашбар лакхде.

Пхе шера электроэнергетике къахьегама овсарле 1,4-зза лакхъе.

Мехкдаьттан газовойн промышленносте 1975 шера мехкдаьтта 480—500 миллион тоннаген газ 300—320 миллиард кубически метраген кхоачаш якка. 1975 шера мехкдаьттан газен удельни дозал доагора юкъарча балансе 67 процент кIезигагIа доацаш лакхде. Керда дукха мехкдаьттеи гази йоалла моттигаш болх бе йолайолийтилга сихде, ширача гоаяь йолча районашка мехкаттеи гази йоаккхилга дегIадоаладе.

ТIоана искусственни воздействи яра методаш юкъе а йоалаеш доаккха мехкдаьтта пхи шу чакхдоалаш дерригa доаккхача мехкдаьтта 75 процентага кхоачаде. Мехкдаьттан нагнетательни скважинай фонд цхьан ханна лакхъе—къаьст-къаьста эксплуатаци яра 2-зза гаргга. Мехкдаьтта 120-ненеи газови 20-ненеи промвслашта комплексни автоматизаци елга Iалашде. Скважинаш болх бе йолаялийтара ханаш дикка лоацъяра эксплуатаце кхы а дикагга йолча способий. оборудоване болх бара ханаш йIаьхъяра чотах скважинай фондах пайда эцара эффективность лакхъе.

Бурув тохара балхий технико - экономически хьокхамаш дикка лакхде. Эксплуатационни бурув тохача 15 проценти тохкама бурув тохача 25 проценти кIезигагIа скважинаш яхарга дIададар лохде. Скважина забое бурув тохара режим хьокхамашта бизза тIахьожам лоаттабеш скважинашта бурув деттара технологи юкъейоалаелга сихде.

Мехкдаьттаца йоагIача газах, цуи ресурсех 80—85 процентага кхоачаш пайда эца, мехкдаьттаца чоагIеи Iаламани газаш комплексни чакхйоаха мощносташ дукхагIа хилийта коачъяь газаш, бензин, гелий, сера доаккхилга шарде.

Мохк газаца Iалашбара цаI йола система хьаеш болх дIахо бе. Мехка Европейски дакъа доагарца Iалашдара газ йоаккхача кердача районашкара йоагIача магистральни газопроводашка гIолла эггара эффективни тоатолашца газ йоагIилга Iалашде. Газопроводий проектни мощностех бизза пайда эцилга Iалашде. трубопроводашка газ дIайохийтилга царна чура болха давлени лакхъяра чотах лакхде. 30 эзар километрал кIезигагIа йоацаш магистральни газопроводаш яхка. Давлени 75 атмосфера а йолаш 1420 миллиметр йола турбаш, хIаьта иштта газ дIаухийта йоккха мощность йола керда агрегаташ а шерра юкъейолае.

Промышленни центрашта юхе газа лаьттан кIалхара хранилищаш дикка шеръе.

Къахьегама овсарле мехкдаьтта доаккхача премышленносте 1,4-ззеи газовой промышленносте 1,3-ззеи лакхъе.

Мехкдаьтта чакхдоакхача промышленносте продукци арахецилга 1,5-зза лакхде.

Мехкдаьтта чакхдоаха заводаш яхкара йола проекташ уттаяреи уж хьалъяреи ханаш а цар мощносташ караерзаяра ханаш а дикка лоацъе.

Мехкдаьтта продукташ дикагIа хилийта. Керттерча даькъе сера кIезига доалла дизельни доагор, лакха октанови бензинаш, лакха коэффициент дукха функциональни присадкаш йола хьокхаш дола даьтташ арахецилга Iалашде. мехкдаьтта продукташцара дукхагIа сера хьакъоастадеш йола способаш шерагIа юкъейоалае. Арматически углеводородаш, кIезига сера доалла электродни кокс, коача газаш, химически промышленноста эша мехкдаьтта бедал йоаккхилга лоадам боллаш шерде.

Мехкдаьтта чакхдоахача промышленноста предприятешка къахьегама овсарле 1,5-зза лакхъе.

КIора промышленносте — 1975 шера 685—895 миллион тоннага кхоачаш кIор баккха. Производственни процессашта комплексни механизации автоматизации яра ларда тIа керттерча даькъе предприятеш технически юхакийчъелга, хIаьта иштта шахташка мул кIеззига лоацаш кIор баккхарга, довлга чакхдаккха, пятилетка чакхйоалаш ира мухале йоаца ей ханареи кIоар бижача тIоанашкара боаккхача кIора удельни дозал кIор баккхара комплексашля механизированни крепеши юкъейоалаярца берригa боаккхача кIорах 60 процентага дIакхачийта.

Гуччахьарча способаца кIор боаккхилга хьалха ювлача темпашца дегIадоаладе, цу способаца кIор баккхара удельни дозал 1975 шера берригa боаккхача кIора 30 процентага кхачийта.

КIор боаккхача промышленносте къахьегама овсарле 1,4-зза гаргга лакхъе.

Кхе шера **торф йоаккхилга** 35—38 процент лакхде, торфа брикеташи ахбрикеташи елга дикка шерде.

Iаьржача-металлурге керттера декхар лоархIалла халкъа боахаме металл юкъедоаладара эффективность лоадам бола лакхдергдолаш метала даккхара прогрессивни способаш юкъейоалаяреи проката сортамент шеръяреи чотах металлопродукце дикал овлангара тоаярах.

1975 шера болат 141—150 миллион тоннага кхоачаш лоаладе а кийча йола прокат 101—105 миллион тоннага кхоачаш яккха а. Проката пайданегIа дола тайпаш дукхагIа арахеаца, эггара хьалхарча аргIана листовой прокат. шийлача аьшках хьаю лист, соттаьяьи фасонни профилеш, чIоаггIа нийса яь профилеш геттара дикалеи легированнии болата прокаташ, турбаш, метизаш а хецаш. Шийлача аьшках динамни болат доаккхилга вIаштIехьдаккха, трансформаторни болата дикал дикка лакхъе.

Коррозена духьал къайлаи термически обработка чIоагIъеши йола металлопрокати турбаши дукхагIа арахеца.

Йоккхий диаметраши лакха давлени йола газопроводни турбаш, чIоагIа йола бурув тохеи обсадни турбаш, хьаьяь аьшка лист йигкъа йола ов доацаш электричестваца лоалаеш яь турбаш, шийлача аьшках даь листовой электротехнически мукх ца дузи болат, халкъа боахама эша металлопродукце кхылола тайпаш деш йола керда мощносташ хьае.

Iаьржача металлурге производственни мощносташ лакхъелга чакхлаккха деза йоккхача единични мощноста агрегаташ, къаьстта аьлча эггара хьалхарча аргIана 5000 кубически метр йола домении пишкаш, 350 тонн меттал лоалалу кислородни конверторащ а йолаш, хьалъяра.

Доменни производстве прогрессивни технологически процессаш юкъейоалаешилга, кислородаха Iалама газахи пайда эцилга лоадам боллаш шеръе. аьшкаруда акатишеш 4-зза гаргга дукхагIа арахеца. металлизованни аьшкаруда бедал промышленни хьаелга вIаштIехьдаккха. Пхи шу чакхдоалаш кислородни конверторашка лоаладеча болата удельни дозал дерригa лоаладеча болатах 30 процентал кIезигагIа хургдоацача кхачийта, электроболат лоалалара удельни дозал лакхъе. Лаьла болат хадданза Iоъахийтара боарам дукхагIа хилийта. Пишк йоацача вакуумироване, синтетически шлакашца болата обработка яра, болат электрошлаковии вакуумний юхалоаладара наькъаца металлай дикал тоаяра лакха эффективни способаш шерра юкъейоалае.

Iаьржача металлургех къахьегама овсарле 1,3-зза гаргга лакхъе.

Бос болча металлурге продукци 1,4-зза дукхагIа арахеца, цунца алюминий 50 — 60 процент, цIаста 35—40 процент а долаш. Легирующи металлаш хьаделгеи Iалама алмазаш доахилгеи дикка шерде. Бедала база дегIаухилга шерде, къаьстта глинозем, даш, вольфрам, молибден, сурьма олово, ртуть дара а еш.

Ше делача оборудоване балха овсарле лакха йола комплексаш юкъе а йоалаеш лаьттан тIа а лаьттан кIалха а рудаш доахилга дIахо а лакхде, балха овсарле лакха йолча оборудованенеи транспортни средствашцеи горнорудни предприятеш Iалашъелга сихде.

Рудех доалла металл дикка дукхагIа хьадаккха, бедалах комплексни пайда эцилга тоаде: ах продукташ йизза чакхъяхара къайла йола технологически схемаш шерра юкъейоалае а металлургически заводашка производства отходех пайда эцилга вIаштIехьдаккха а. Блазменни металлургически процессай лардаш хьае. Бос болча металлийн сплавийн ахфабрикаташ вIашагIъяь лоалаелгеи прокат елгеи юкъедоаладар дегIадоаладе, тайп-тайпарча металлашта вакууме бос бола металлаш дахара процессаш а из де лаьрхIа промышленни аппаратура елга а дегIадоаладе.

ШоалагIа дIадахийта бос бола металлаш, электродни продукци, цIастахи цIаста сплавехи яь прокат, биткъа саьрг, йиткъача листах яь турбаш, пайданегIа йола профилаш ю мощносташ дIахо а лакхъе. Алюмине сплавех турбаши гIишлош еча эша профилеши, хIаьта иштта кхачах продукташ къовлара эша алюмине фольгаи лентеи дикка дукхагIа хьаде а цар сортимент шеръе а. Бос болча металлийн сплавийн дикал лакхъе.

Бос болча металлурге къахьегама овсарле 1,4-зза гаргга кIезигагIа йоацаш лакхъе.

Химически мехкдаьтта химически промышленносте продукци 1,7-зза дукхагIа арахеца, цунца пластически массаши синтетически кIувнаши 2-зза гаргга, каучукаш 1,7-зза, бытовой химе товараш 1,9-зза дукхагIа а хецаш, 1975 шера минеральни удобренеш 90 миллион тоннага кхоачаш, химически хьоасаш 1050—1100 эзар тоннага кхоачаш арахеца. Арахецача продукце ассортимент шеръе а дикал лакхъе а. Доакъошта юкъера пропорцеш тоае. ДIахо а агрегатийн установкайи единични мощность лакхъяра чотах химически производстваш дегIайоалае, хIаьта иштта хадданза йола технологически процессаш хьае. Хьаеш йолча еррига минеральни удобренех 80 процентага кхоачаш пхи шу чакхдоалача хана хьалха ювлача темпашца чIоагIа дика йола концентрированни чоалханеи минеральни удобренеш елга дегIадоаладе. Минеральни удобренешца кхачаи веществаш юкъера лаьрхIача 35—37 процентага кхоачаш лакхде. БаьцовгIаш лораяра химически средстваш дукхагIа арахеца а цар ассортимент шеръе а.

Пластически массайи царех еча изделейн дикал лакхъе, геттара чIоагIа, термостойки, электроизолированни, коррозена духьал отталу, полимерни материалий кхыдола керда тайпаш арахецилга карадерзаде. Пятилетка чакхйоалаш дерригa арахецача синтетически кIувнехи пластамассехи 40—43 процентага кхоачаш удельни дозал дола термопласташ арахеца.

Химически хьоасаш арахецара структара тоае, пятилетка чакхйоалаш дерригa арахецараштa юкъе 38—40 процентага кхоачаш синтетически хьоасаш арахеца, дикка дукхагIча боарамех текстурированни синтетически а искусственни а тьаш, хьовзабаь штапельни хьоаса, басар даь химически хьоасаш арахеца, йоккхача паковкашка искусственни синтетически даьри дукхагIа дIакхачийта.

Керда геттара дика синтетически каучукаш арахецилга шерде. Арахецача дерригача синтетически каучуках 55—60 процент удельни дозал хургдолаш натуральни чун метта дIалоца синтетически каучук арахеца, цунца дуззаденна натуральни каучукага дIайола расход кIезиг а еш. Эргаьккха тоаьча конструкцегIа йола автомобильни шинаш арахецилга шерде, автомобильни шинаш юккъера лаьрхIача 20—25 процент дукхагIа яхилга Iалашде.

КIезига тоннажни химически продукци арахецилга сихде, цун ассортимент шеръе. Полимерни материалий дикал лакхъеш йола химически добавкаш арахецилга шерде, уж халкъа боахама мел эша хилийта. Консерванташи антисептикаши, медицински гIулакхаштеи юрта боахамай эша биологически активни веществаш, присадкаш, реактиваш, кхача продукташта тIахьерчаю тайп-тайпара пленкаш, хьоанала метта дIайолха химически хIамаш, синтетически глицерин, синтетически басараш, лакаш, кIадай, трикотажни зазелей, кога гIирса, искусственни нахьара дикал лакхъеш гIоду веществаш дикка дукхагIа арахеца.

Бахача наха арахецача бытовой химе товарий, пластмассах еча изделей, химически промышленноста продукце кхыдолча тайпай ассортимент шеръе а цар дикал лакхъе а.

Химически промышленносте 1,7-ззеи мехкдаьтта химически промышленносте 1,5-ззеи къахьегама овсарле лакхъе.

Лаьттан чеххаш геологически тахкареи минерально-бедала ресурсаш лахареи даькъера балхаш шерде, эггара хьалха болх беш йолча горни предприятей районашка, хIаьта иштта промышленни караерзайича эггара пайданегIа хургйолча районашка а деш. Мехкдаьттеи гази лохилга, къаьстта мехка европейски дакъ тIа, кокс хьахулеи энергетически кIорам, лакхача сортах йола бокситаш, эггара лоархIамегIа дола бос бола, наггахьа мара доаца. безача маьха металлаш, алмазаш, минеральни удобренеш яхара эша бедал лохилга, лаьттан кIалхара хиш лохилга лакхде, хIаьта иштта СибарегIени Уралеи районашка дIаьхий аьшка рудаш доахка моттигаш лахара-тахкара балхаш лакхде.

Мехкдаьттеи гази йоалла перспективни моттигаш гучаяхархьа фордийи океанийи йистошкарча шельфави зонашка лахара-тахкара балхаш шерде. Цу йистошкара дошув, олово, кхыдола лаьттагIа доахка рудни руакъаш доахка дIаьюха яьржа яда моттигаш тахкара ду балхаш шерде. Геологотохкама балхий экономически эффективность лакхъе.

Машиностроенеи металлообработкеи пхе шера продукци арахецилга 1,7-зза лакхде, цу даькъе халкъа эша товараш арахецилга 2,2-зза а деш. Прибораш, автоматизаце средстваш, юртбоахама машинаш, гIишлошъюи мелиоративни техника, металах хIамаш ечеи электротехнически оборудоване эггара прогрессивнегIа дола тайпаш, газови турбинаш, атомни электростанцешеи химически промышленностаи эша, промышленноста дейгачеи кхачани доакъошта эша оборудовани, делаш йола машиннаькъа состав, автомобильни промышленноста продукци хьаяр сихагIа дегIадоагIилга Iалашде. Айира-транспортни, мукъ тIаботтара-Iобаккхара, складашка деча балхашта механизаци ю средстваш дикка дукхагIа арахеца. Халкъа эшача йIаьххача хана пайда эцача товарий ассортименти дикали лакхъе.

Агрегатий единични мощносташ лакхъяра, оборудоване дикал а цо тешшаме болх бар а тоадара наькъаца оборудоване эффективность лакхъе.

Машиностроене керда предприятеш хьалйеши болх беш яраштa реконструкци еши теркалде деза машинаш хьаеча производства продукцена кIоаргагIа специализаци яр а, дукхагIча даькъе деталеш юи технологически специализацияьи заводаш а сборочни заводаш хьаяра тIагIолла. Оборудоване болх хувцара коэффициент лакхъе.

Машиностроене производственни база технически юхакийчъелга сихде. Цу даькъе предприятешка йохьийтийла къаенна металлах хIамаш ю оборудовани хувцар метал теда ресурсашта 25—30 проценти кузнечно - прессови машиний ресурсий 30 процентал кIезигагIа йоацании хуаца торо хургйолаш. Керда прогресивни технологически процессаш сихагIа юкъейоалае.

1975 шера 230 — 250 эзарнега кхоачаш меттал теда станокаши 60—65 эзарнега кхоачаш кузнечно-прессови машинаши хьае. Числовой программи управлени йола метталл теда станокаш кхычарел сихагIа арахецилга Iалашде, пхе шера 3,5-ззанел кIеззига йоацаш ара а хецаргйолаш. Геттара нийса а геттара чIоагIа нийса а болх бу станокаш, автоматически ах автоматически линеш, кузнечно - прессови литейни оборудовани арахецилга шерде. хIаьта иштта металл теден образивни инструмент хьаю специализированни производство шеръе, цу инструмента дикал лакхъе.

Болх беш йолча а хьалъеча кердача литейни кузнечно - штамповочни заводий а цехий а кердача технически ларда тIа реконструкци яра наькъаца отливкаши штамповкаши хьаю специализированни мощносташ сихъяь дегIаухилга Iалашде. Керда технологически процессаш лоалаеча моделех металл лоаладар, давлени йолаши вакуумеи меттал лоаладар, поточни автоматически линеш юкъейоалаяра. хIаьта иштта чон лоаладара эша промышленни частотан индукционни пишкаш юкъейоалаяра чотах отливкайи штамповкайи дикал а нийса хилар а лакхде.

Металлашта обработка яра удельни дозол дикка лакхде, объемни штамповка промышленносте шерра юкъейоалае.

Юкъара машинаш хьаеча эша изделеш централизованни кийчъяр кхычарел хьалха дегIадоагIилга Iалашде.

1975 шера тракторащ 575 эзарнега кхоачаши юртбоахама машинаш 3,5 миллиард сома маьхеи хьае. Тракторий, комбайний, кхыча юртбоахама машиний мощности балха овсарлеи лакхъе. Керда балха овсарле лакха йола ялат чуэна комбайнаш, лаьтта оаха низ бола а промышленни а тракторащ, хьу хьокхача балхий агрегатни машинаш арахецилга вIаштIехьдаккха. Юрта боахаме производственна процессашта комплексни механизаци яра хиланза яргйоаца юртбоахама машинаша оборудовании хьаелгеи арахецилгеи сихде. мел эша шоаш лела шассеши навесной кечамаши арахецилга сихде.

1975 шера 2-2,1 миллионага кхоачаш автомобилаш арахеца, из деш мукъ кхухьа автомобилаши 1,5-зза гаргген легковой яраш 3,5—3,8-ззеи дукхагIа а хецаш. Боккха мукъ кхухьа автомобилаши цар ларда тIа дукха мукъ кхухьа ав-

(ДIахьдолар 3-ча агIо тIа).

1971—1975 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГIАБОАЛАБАРА ПХЕ ШЕРА ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬАРА КПСС XXIV-ча СЪЕЗДА ДИРЕКТИВАШ

(Дlахьедар. Доладур 1, 2, 3, 4-ча агlонаш тlа).

комбинаташ сихагIа хьалъе. Мехкдаьтта, целлюлозно-кьахата, яйга, кхачан промышленность дIахо дегIакхувлилга Iалашде. ЛоархIамегIара городаш хица дикагIа Iалашъе. Оренбургски областе газ йоахеи чакхйоахеи керда йоккха район хьае. мехкдаьтта доалла керда моттигаш лаха а пайда эца йолае а.

СибарегIа Iаьржачеи сийрда бесаш долчеи металлурге химически, хьуи, хьу чакъйоахача, целлюлозно - каьхата, йоагоча хIаман промышленноста низ болашагIа йола производствашлакхача темпашца дегIакхувлилга, гIишлой индустрии гIишлой материалий промышленности чIоагIагIа дегIакхувлилга а хIаьта иштта дIахо юртбоахама производство дегIакхувлилга а Iалашде, эггара хьалха ялаташ леладелгеи хьайбаш леладелгеи.

Мехка эггара йоккхагIа йола мехкдаьтта промышленноста база Малхбузен СибарегIа хьалъе; доаккхаш дола мехкдаьтта 1975 шера 120—125 млн. тоннал кIезигагIа ца хилийта, шера 5—6 млрд. куб. метр газ чакъяккха низ болаш йола газ чакхйоаха заводаш хьалъе. Тюменски областа къилбаседехьара Iалаьмате дукха газ йоалла моттигаш сихагIа хьаелла. Тобольскеи Томскеи районашка йоккхий мехкдаьтта химически комплексаш хьалъе йолае; Сургутски ГРЭС-ера мощносташ болх бе йолаялийта; Тюменера — Тобольске — Сургуте бода машиннникъ билла баккха. Тобольски, Сургутски хиш тIара порташ хьалъяь яха а Нижне - Вартовски хи тIара порт хьалъе йолае а. Автомобильни наькъий, аэродромий, бувзама линей сеть шеръе. Уралаи СССР Европейски даькъаи газ тергйола газопроводаш, хьалъелга СибарегIен, Казахстана, мехка Европейски даькъа тIарча мехкдаьтта чакхдоахача заводашка мехкдаьтта проводаш йохкилга Iалашде.

Кузбассе боаккхача берригача кIора боарам 135 млн. тоннага дIакхоачабе. Коксуюши кIор боалла Ерунаковски моттигаш хьаелла йолае. № 1-2 йола Распадски, № 2 йола Бирюлински шахматаш. Ново-Колбински разрез хьалъяь а Кердовски разреза реконструкци яь а яккха. Малхбузен - СибарегIен металлургически завод дIахо хьалъе. Алтайски крае коксо-химически завод (цун хьалхара аргIа болх бе а йолайолийташ), синтетически хьоаса бу завод машиннашъю массехк завод хьалъе йолае.

Ачински мехкдаьтта чакхдоаха завод сихагIа хьалъе, Красноярски алюминиеви завод хьалъяь яккха. Норильски горно - металлургически комбинате цIастеи никели дикка дукхагIа даккха. Канско - Ачински кIор дукхагIа баха а пайда эца а. Саянски ГЭС-а чуйоагIаш хургйола Саянски территориально - производственни комплекс вIашагIйолла, алюминиеви вагонашъюи заводаш, болата литье хьаю йоккха завод, сийрда бесаш дола металлаш чакхдоаха предприятеш, электрохимически, яйгача, кхачан промышленноста предприятеш хьалъе йолае. Симински электрохимически комбинат сихагIа хьалъе.

Братски территориально - производственни комплекс дIахо дегIайоалаелга Iалашде: Братски алюминеви заводи Братски хьунпромышленни комплекс хьалъяь яккха; Усть-Илимски ГЭС-ера эггара хьалхара агрегаташ болх бе йолаялийта, Усть-Илимски хьунпромышленни комплекс хьалъе йолае. Читински областера Жирекентски горно-обогатительни молибденови комбинат хьалъе.

СибарегIен районашка хьу дукхагIа кийчъе а комплексно чакхъяха а. цу районашка херх хьокхача-хьу чакхйоахача, целлюлозно - каьхата, микробиологически промышленноста керда йоккхий предприятеш хьалъе йолае.

Дальни Востока производительни низаш дIахо а сихха дегIалоаладара болх бе. КIор, олово, вольфрам, ртуть, дошув, алмазаш дукхагIа даха. Комсомольски мехкдаьтта чакхдоаха завод шеръяь яккха а мехкдаьтта чакхдоаха керда завод хьалъе йолае а. Зейски ГЭС-ереи Приморски ГРЭС-ереи эггара хьалхара агрегаташ болх бе йолаялийта. Колымски ГЭС хьалъе йолае. Херх хьекха хьу, целлюлоза, картон, мебель, кхачани чкъарани продукци дикка дукхагIа хьае. Чкъаьран промышленноста материально - технически база чIоагIъе. кемаш тоадеча заводий мощносташ алсамъяха, форда порташтеи причалаштеи реконструкци е а шеръе а.

Кхеж, дуга дукхагIа кхеде, саьрчий продукташ дукхагIа яха. Хий дехкача лаьттай 31 эзар гектар пайда эца йолае, сов тIаьдача лаьттай 360 эзар гектар йокъае, 200 эзар гектар хулча лаьтта культуртехнически балхаш де.

Дальни Востокеи Малхбоален СибарегIени районашка баха дIахо а нах ухаргболеи цу районашка чIоагI а енна кагпаш совцаргйолеи хьалаш оттаде; чуIе-бытовойи социально-культурнии гIулакхашта лаьрхIа тIирсаш хьалдела сихагIча темпашца дегIакхувла.

Украински ССР-е электроэнергетика, химически, мехкдаьтта чакхдоаха, мехкдаьтта химически промышленность, машиностроени сихагIа дегIа а кхувлаш промышленни продукци хьаяра боарам 38—41 процент лакхбе.

Хьайоаккхаш йола электроэнерги 1975 шера дукха совгIа - эшашагIа йоацаш 200 млрд. киловатт-сахьатага дIакхоачае. Славянски, Трипольски, Ладыжински, Кураховски ГЭРС-аши № 2 йола Криворожски ГРЭС-и хьалъяь яха, Запорожскии Углогорскии ГРЭС-ашка, Чернобыльски атомни электростанце, № 5 йолча Киевски ТЭЦ-е мощносташ белх бе йолаялийта. Кемаш лелача шлюзаца цхьана Каневски ГЭС-и Днепровски ГЭС-и шоллагIа аргIеи хьалъяь яккха. Iовхалеи атомнии электростанцеш хьалъе йолае. Донбассаи Малхбузехьарча Украинанеи юкъе 750 эзар вольт напряжени йола электропередача лини хьалъе.

КIор дукха совгIа-эшашагIа боацаш 215 млн. тоннага кхоачаш дукхагIа баха. Донецки бассейне болх беча шахташта керттерча даькъе реконструкци е а керда яраш хьалъе а, цу даькъе антроцитани кIораши доаха йоккхий предприятеш а. Мехкдаьттеи гази доалла керда моттигаш сихагIе лаха а болх бе йолаялийта а.

Хьаеш йола Iаьржача металлий кийча прокат 1975 шера 37—38 млн. тоннагеи болата турбаш 6.6 млн. тоннагеи дIакхоачае. «Азовсталь» заводе сома листаш ю «3600» стани кислородно - конверторни цехи. Харцызски турбай заводе турбоэлектросварочни цех а Нижнеднепровски трубай заводе чархаш ю цех а болх бе йолаялийта. Побужски никелеви завод хьалъяь яккха.

Мехкдаьтта чакхдахара боарам 2,5—2,6-зза лакхбе. Кременчугски мехкдаьтта чакхдоахача заводе кхы тIа а мощносташ болх бе йолаялийта, Лисичански мехкдаьтта чакхдоаха завод хьал а яь болх бе йолаялийтеи мехкдаьтта чакхдоаха керда ши завод хьалъе йолаеи.

Ши завод хьалъе йолаеи. Белоцерковски шинни комбинат болх бе йолаялийта.

Хьаеш йола минеральни удобренеш 1975 шера 16,6 млн. тоннагеи химически хьоасий 162 эзар тоннагеи дIакхоачаде.

Машиностроенеи металлообработкаи продукци 1,7-зза дукхагIа арахеца. Т-150 трактораш хьаеча предпритей комплекс хьалъяь яккха. Вагонашъю мощносташ Калиевски, Крюковски, Днепродзержински вагонашъеча заводашка алсамъяха.

Хьаеш йола цемент 1975 шера 22 млн. тоннага дIакхоачае. Каменец-Подольскии Балаклейскии цементни заводаш хьалъяь яха.

Арахецаш дола кIадаш 840—925 млн. кв. метрга, трикотажни хIамаш 339 миллионага, телата кога гIирс 166—172 млн. парага, шекар-песок (свеклах даьр) 6,4 млн. тоннага, дулх 1,9 млн. тоннага, цIенача шурий продукци 5,4 млн. тоннага, мебель 860 млн. сом маьхага дIакхоачае.

Трипольски Донецкии кIадаш ду а Черкасски даьреш ду а комбинаташ хьалъяь яха. Криворожски камвольно-маша бу комбинат хьалъе йолае. Лепах хIамаш ю, кIадаш ду, зипаш ду, трикотажни, яйгача промышленноста кхыча доакъой предприятеш, шекар ду ши завод, даьттаэкстракционни завод хьалъе.

Республика малхбузехьарча областашка промышленни производство лакхагIча темпашца алсамйоахилга Iалашде, яйгачеи кхачани промышленноста предпритеши хала къахьегам болча машиностроене доакъоши чIоагIа дегIа а кхувлаш.

Юрта боахама даькъе ялати технически культурани дукхагIа йоахилга, хьайбай боахам ма могга дегIабоалабелга Iалашде. Шера юкъера лаьрхIача доаккха ялат 40 млн. тоннага дIакхоачаде, цураьа дув кIа, хьажкIаш, дуга, гречиха, ялатабобовии ялатафуражнии ганараш, тхьамка, кIомал, лендолгунец, коартолаш, баьцадаараш, къаьстта а хьалха кхачараш, сом, комсаш, харбазаш-пасташ дукхагIа яха.

Доакъараш дикка дукхагIа доахилга, массе тайпа доахании коз тIара оалхазараши дIахо дебаделга, цар продуктивность лакхъелга Iалашде. Шера юкъера лаьрхIача доаккхаш дола дулх доахан доалаьчул тIехьагIа ээача 3,2 млн. тоннага, шура 20,3 млн. тоннага, гулдеш дола фуаш 10,4 миллиардага, тха 27 эзар тоннага дIакхоачаде.

Хин боахам дегIабоалабара тIаерзаяь мероприятеш чакхъяха. Дукха совгIа-эшашагIа доацаш 400 эзар гектар хий дехка лаьтташи 600 эзар гектар доакъадаь лаьтташи эксплуатаце дIадала. Къилбаседа - Крымски канал дIахо хьалде, Къилбаседа - Рогачикски хий дехкача система хьалхара аргIа хьалъяь яккха а Каховски хий дехка система хьалъелга сихде а. 700 эзар гектара тIа культуртехнически балхаш де. Йоккхий промышленни центраш хица Iалашъелга тоаде. Днепр - Кривой Рог канала реконструкци е.

Днепр—Донбасс канала хьалхара аргIа дIахо хьалъе, Северски Донец — Донбасс канала чугIолла кемаш лелийтара низ сонбаккха, Днепр—Кривой Рог канала реконструкци е.

Белоруссии ССР-е промышленни продукце боарам 50—53 процент лакхбе. Металлаца дувзаденна доаца машиностроене доакъош — радиотехнически, электротехнически, электрони, приборостроени, хIаьта иштта химически мехкдаьттахимическии промышленность сихагIча темпашца дегIа кхувла.

Электроэнерги 1,7-зза, мехкдаьтта 2,4-зза дукхагIа даккха, юххьанца чакхдоаха мехкдаьтта, хьайоаха торфяной брикеташи ахбрикеташи 1,9-зза, минеральни удобренеш 1,7-зза, химически хьоасий 2,6-зза, кIадаш 1,7-зза, трикотажни хIамаш 1,5-зза, кога гIирс 1,7-зза, дулхи цIенача шурий продукташи 1,4-зза дукхагIа яха.

Лепах диткъа кIадаш деча Оршански льнокомбината кхоалагIча аргIан объекташ хьалъяь яха. Белорусски шинни комбинат, Лукомски ГРЭС-ера, Могилевски синтетически хьаьса комбинатера, Полоцки химически комбинатера керда мощносташ болх бе йолаялийта. Мозырски мехкдаьтта чакхдоаха завод, Барановички автоматически линей завод, Лунинецки электродвигателий завод, Бобруйски тракторашта тIехьаювза удобренеш тессаргаш ю завод, Оршера автоматически линешта лаьрхIа нормализованни инструмент хьаю завод, Пинске автоматически линешта лаьрхIа узлаш хьаю завод, Витебски областе доломитови хьоар доаккха завод, Могилевски даьреш ду комбинат, Гродно хьийза-таьш ду комбинат хьалъе а болх бе йолаялийта а. Гомельски областе азотно-тукови завод, йиълагIча Солигорски калийни комбинат. Слониме камвольно - прядильни фабрика, кхоъ специализированни кIадаш ду предприяти, Осиповически льнокомбинат хьалъе а болх бе йолаялийта а. Лен комплексно чакхбоахаргбола заводаш хьалъе.

Шурийнеи дулхаи доахан леладеча, хьакхарч лелаеча, коа тIара оалхазараш леладеча, коартолаш лелаеча, лен кхебеча юртбоахама производствана дIахо кIоаргагIа специализаци елга Iалашде. Шера юкъера лаьрхIача ялат 5,2 млн. тоннага, хьайбаш доадаьчул тIехьагIа ээача дулх дукха совгIа-эшашагIа доацаш 840 эзар тоннага, шура 6,1 млн. тоннага кхоачаш дукхагIа яха, фуаш 1,8 миллиардага кхаччалца дукхагIа гулде лаьттай, беркат совдоаккхаши царна известкованни еши шеррача боараме балхаш де, сов тIаьдеи ушал йолеи 1100 гектар лаьтташ докъаде, 800 эзар гектара тIа культуротехнически балхаш де. 900 эзар гектара тIа тIехлика баьций аренаши даьгIенаши хьае, мелиораци яьча лаьттаех пайда дикагIа эца.

Вилейско-Мински хин система хьалъяь яккха а из эксплуатаце дIаяла а.

Узбекски ССР-е. Промышленни продукце боарам 46—49 процент лакхбе. Электроэнергетика, сийрда бесаш дола металлурги, химически, газови, яйга промышленность дукхагIа дегIакхувлилга Iалашде.

Ирригационни оборудовани, боамби чуэцеи боамбе боахама лаьрхIа кхыйола машинаши дикка дукхагIа хьае. Химически хьоаса бу йоккха производство вIашагIйолла. Минеральни удобренеш 1,6-зза, даьреш 2,2—2,6-зза, чухьнахьа дувхаду трикотажни барзкъаш 1,8-зза, телата кога гIирс 1,5—1,7-зза, сомий-баьцадаарий консерваш 1,6-зза, культурно - бытовойи боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш 2-зза совгIа, цу даькъе бытовой холодильникаш 4,2-зза дукхагIа хьае.

Дошув доаккха промышленность дIахо дегIайоалаелга Iалашде. Алмалыкски горно - металлургически комбинате цинки цIастеи хьаду мощносташ алсамъяха.

Сырдарьински ГРЭС-е эггара хьалхара агрегаташ, Алмалыкски аммофосни завода шоллагIа аргIа, Самаркандски суперфосфатни заводе аммофос хьаю мощносташ, Навои цементни завод болх бе йолаялийта. Ангрене хьамча комбинат хьалъяреи Бекабадски металлургически завода реконструкци яреи балхаш дIадоладе. Бухарски кIадаш дуи Хивински кIувсаш дуи комбинаташ, искусственни телат ю Ферганскн комбинат, Кокандски тIоарска ду завод, фарфорови завод, боамби цIенбу массехк завод, даьреш ду, трикотаж ю, тийга хIамаш ю а кога гIирс бу а фабрикаш болх бе йолаялийта, Андижански кIадаш ду комбинат хьалъе йолае. Ургенчски даьттаэкстракционни завод а кхачан промышленноста массехк кхыйола предприяти а хьалъе.

Боамби лелабар дIахо айделга Iалашде, берригa боаккхаш бола боамби 1975 шера 4,9 млн. тоннага дIа а кхоачабеш; биткъа хьоаса болча сортий боамби дукхагIа гулбара, боамбе-люцерна севообороташ юкъейоалаяран караерзаяран, боамбе хьувкъам лакхбара къаьстта уйла тIаяхийта. Дута дувлга, сом, комсаш, баьцадаараш, бахчеви культураш, тхьамка доахилга дегIакхувла.

465 эзар гектар хий дехка керда лаьтташ эксплуатаце дIадала. Каршински аренашка боамби лелабу керда йоккха район дегIайоалаяра. Голодни арара, Сурхан-Шерабадски атагIара, Каракалпакски АССР-ера хий дехка лаьтташ дукхагIа хилийтара балхаш дIахо чакхдаха. Андижански водохранилищеи Тюямуюнски гидроузели сихагIа хьалъяь. 600 эзар гектарал кIезигагIа доацача хий дехкача лаьттай мелиоративни хьал тоаде, дIахо а хий дехкача лаьтташка тух тIа ца далийтареи ушал ца хилийтареи, хий кIезига долча ирригационни системашта хий дукхагIа хилийтара балхаш де.

Жа леладелга, къаьстта а холхазаш доахилга дIахо дегIадоаладар Iалашде; шера юкъера лаьрхIача доаккхаш дола тха 24 эзар тоннага дIакхоачаде. Дулхи шуреи дукхагIа даха, фуаш дукхагIа гулде. 1,5 млн. гектар йолча даьгIенашта хий тIадоаладе, хьалхагIа хий тIадоалалаь хиннача 3,5 миллион гектар йолча даьгIенашкарча гидротехнически гIирсашта реконструкци е.

Казахски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам 57—60 процент лакхбе, электроэнергетика, сийрда бесаш долеи Iаьржеи металлурги, йоагоча хIамай, химически, машинашъеча, яйга, кхачан промышленность дIахо дегIайоалаелга Iалаш а деш.

Рафинированни цIаста 1,7-зза, минеральни удобренеш 2,4-зза, юртбоахама машинаш 2,5-зза дукхагIа хьае. Боаккхаш бола кIор 1975 шера дукха совгIа-эшагIа боацаш 94 млн. тоннага, мехкдаьтта 30 млн. тоннага, хьаю кийча прокат 5 млн. тоннага, цемент 7,3 млн. тоннага, дулх 673 эзар тоннага, кIадаш 98—108 млн. кв. метрга, зипаш 40 млн. кв. метрга, телата кога гIирс 34—39 млн. парага, трикотажни хIамаш 98 миллионага дIакхоачае.

Пятилетка чакхйоалаш Экибазстузски разрезий низ 56 млн. тоннага дIакхоачабе. Караганде коксуюци кIорашта обогащени ю фабрика. Къилбаседехьарчеи Къулбехьарчеи Казахстане мехкдаьтта чакхдоахача заводий хьалхара аргIаш, Мангышлаке газ чакхйоаха завод хьалъе. Капчагайски ГЭС-и Ермаковски ГРЭС-и хьалъяь яха.

ЦIастеи свинцово-дашеи промышленноста рудни база дегIайоалаелга сихде. Джезказгански горнометаллургически комбинат дIахо шеръелгеи Павлодарски алюминиеви заводе глинозем хьаю мощносташ дегIайоалаеи. Карагандински металлургически комбинат керттерча даькъе хьалъяь яккха, горно-обогатительни фабрикаш хьалъелга сихде.

Каратауски бассейнера фосфориташ йоаха мощносташ дикка алсамъяха. Чимкентски фосфорни заводи Джамбулски шолхача суперфосфата заводи хьалъяь яха, Къулбехьен Казахстанерча кердача шин фосфорни заводашка мощносташ болх бе йолаялийта. Павлодарски химически комбината хьалхара аргIеи Карагандински хьамча-технически хIамаш ю заводи хьалъяь яккха. Чимкентски хьамча-асбестови комбинат хьалъе йолае. Павлодарера тракторни завод, Целиноградера «Казахсельмаш» яха завод, Талды-Курганера аккумуляторни завод хьалъяь яха. Ново-Карагандински цементни заводе цемент ю керда мощносташ болх бе йолаялийта.

Шуша сортовой пхьегIаш еча завода хьалхара аргIа, камвольно-прядильни фабрика, яйгача промышленноста массехк кхыйола предприяти хьалъе, кизга хIамаш ю заводи ингале-фаянсови хIамаш ю ши заводи хьалъе йолае. Дулх чакхдоахача предприятей, кондитерски кхачан промышленноста кхыча доакъойи предприятей мощносташ дикка алсамйоахилга Iалашде.

КIезиг-ца долийташ ялат доахилга Iалашдара дIахо балхаш де, миха эролех лаьтташ лорадараи кхаш лораду хьу дIайогIараи деча гIулакхий комплекс чакхъяккха, дIадувча лаьттай структура тоае. Юкъера лаьрхIача шера гулду деррига ялат 24 млн. тоннага дIакхоачаде. ДIахо групповой водопроводаш яхкара балхаш де. Республика къулбехьене свекла лелаяр, баьцадаараш леладар, харбазаш-пасташ лелаяр, сомийи комсийи бешамаш лелаяр дегIадоаладелга Iалашде. Дукха совгIа-эшашагIа йоацаш хий дехкача лаьттай 420 эзар гектар балха юкъейоалае, цу даькъе лиманни хьисапе хий дехка 200 эзар гектар. Кзыл-Кумски хий дехка система хьалъяь яккха, дIахо Сырдарья яхача хина лохехьа дуга дукхагIа дахара ирригационни балхаш де.

Дулха лаьрхIа доахани жаи леладелга сиххача темпашца дегIакхувла, хьайбай боахамера доакъарий база чIоагIъе. Шера юкъера лаьрхIача дукха совгIа-эшашагIа доацаш 1 млн. тонн дулх, 4,2 млн. тонн шура йоахилга, 2,1 млрд. фуъ гулделга, 110 эзар тонн тха доахилга Iалашде. Дукха совгIа-эшашагIа йоацаш 3,8 млн. гектара тIа алсамо продукт тергйола баьций аренаши даьгIенаши хьае. 32 млн. гектарал кIезигагIа йоацача даьгIенашта хий тIадоаладе а хьалхагIа хий тIадоаладаь хиннача 23 млн. гектар йолча даьгIенашкарча гидротехнически гIирсашта реконструкци е а.

Макат — Александров Гай бода машиннникъ хьалбе болабе, Омск—Павлодар—Чимкент йода мехкдаьтта провод йилла.

Грузински ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам, металлаца дувзаденна доаца машиностроенеи химически промышленностеи даькъош лакхагIча темпашца дегIа а кхувлаш, 39—42 процент лакхбе.

Электроэнерги 1,7-зза, минеральни удобренеш 2,3-зза, химически хьасий 1,6-зза, прибораши автоматизаце средствани 3,4-зза, юртбоахама машинаш 2,1-зза, шифер 2-зза, зипаш 1,5-зза, сомий-баьцадаарий консерваш 1,4-зза, мебель 2-зза дукхагIа хьаелга Iалашде.

Ингурски ГЭС-ера мощносташи Варцихски ГЭС-а каскада эггара хьалхара электростанции болх бе йолаялийта, Жинвальски гидротехнически комплекс хьалъе йолае. Маднеульски цIаста-обогатительни комбинат хьалъяь яккха. Ингалефаянсови хIамаш ю завод хьалъе, яйгачеи кхачани промышленноста предприятей мощносташ алсамъяха.

Доаккхаш дола чай 1975 шера 272 эзар тоннага дIакхоачаде а хIаьта иштта комсаш, тхьамка, цитрусови сом дукхагIа баха а. Хий дехкача лаьттай 70 эзар гектар эксплуатаце дIаяла. Сов тIаьдача лаьттай 50 эзар гектар йокъае, керттерча даькъе дуккхача шерашка хьахула субтропически культураш дIаера. Дулх, шура, фуаш дукхагIа хилийта; хьайбай боахама доакъарий база чIоагIъе.

Азербайджански ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам 43—46 процент лакхбе. Машиностроени, химически, кхачани промышленность, гIишлой материалаш хьаю производство сихача темпашца дегIакхувла. Мехкдаьтта промышленноста даькъе форда бух тIара мехкдаьтта дахара къаьстта уйла тIаяхийта.

Минеральни удобрене 1,6-зза, синтетически каучук 1,6-зза, прибораши автоматизаце средствашн 2-зза, зипаш 1,5-зза, даьреш 1,4—1,6-зза, телата кога гIиреи трикотажни хIамаши 1,6-зза сомий-баьцадаарий консерваш 1,7-зза чхьагIара материалаш 2,3-зза, холодильникаш 4-зза, мебель 2-зза дукхагIа хьае. Ингале-фаянсови пхьегIаши культурийбытовойи боахамеи гIулакхашта лаьрхIа кхыдола товараши дукхагIа хьаде.

Нахичевански АССР-е кальценированни сода заводи Шамхорски ГЭС-и хьалъе йолае. Прибораш ечеи электронни промышленноста заводаш хьалъе.

Боаккхаш бола боамби 1975 шера 380 эзар тоннага дIакхоачабе. Комсаш, баьцадаараш, сом, тхьамка, чай дукхагIа даха. Хий дехкача лаьттай 40 эзар гектар балха юкъейоалае. Кура-Араксински лохаленерча хий дехкача лаьттай мелиоративни хьал тоаде, цу гIулакха 200 эзар гектар долча лаьтташ тIара тух дIадаккхара, 200 эзар гектара тIара хий дехка системаш эргаяхареи хий царна дукхагIа хулийтилга вIаштIехьдаккхареи балхаш де. 400 гектар йолча даьгIенашта хий тIадоаладе. Хьайбай боахам дIахо дегIабоалабелгеи цун доакъарий база чIоагIъелгеи, дулх, шура, тха дукхагIа доаккхилга, фуаш дукхагIа гулделга Iалашде.

Литовски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам, металлаца дувзаденна доаца машиностроене, яйгачеи кхачани промышленноста доакъаш дукхагIа дегIа а кхувлаш, 46—49 процент лакхбе.

Электроэнерги 1,5-зза, минеральни удобренеш 1,7-зза, кIадаш 1,8-зза, холодильникаш 3,5-зза, мебель 1,7-зза дукхагIа хьае.

Мехкдаьтта чакхдоахача завода хьалхара аргIа, Литовски ГРЭС-а керда мощносташ, Кауласерча ТЭЦ-а эггара хьалхара агрегаташ болх бе йолаялийта. Игналински дренажни турбай завод, Утенера дулха комбинат, йоккха шурий, консервай завод хьалъе. Акмянски цементни заводеи юртбоахама бедал чакхйоахача предприятейи мощностах алсамъяха.

Шурийна-дулха лаьрхIа хьайбаш леладергдолаши бекони хьисапе хьакхарч лелаергйолаш юрта боахама дIахо специализаци елга Iалашде. 750 эзар гектар дола сов тIаьдеи ушалаш эттаи лаьтташ докъаде а 400 эзар гектара тIа культуртехнически балхаш де а. 300 эзар гектара тIа дукха продукт лу баьций аренаши даьгIенаши хьае.

Вильнюсски машиннаькъа уэлана электрификаци е.

Молдавски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам 56—59 процент лакхбе. Электроэнергетика, приборостроени, яйгеи кхачани промышленность лакхача темпашца дегIакхувла.

Сомийи комсийи бешамашта обработка ю трактораш 1,9-зза, цIагIа лелаю холодильникаш 1,8-зза, даьреш 1,6-зза, пазата хIамаш 1,5-зза, сомий-баьцадаарий консерваш 1,6-зза, чхьагIара материалаш 2,6-зза дукхагIа хьае. Молдавски ГРЭС-е кхы тIа а мощносташ болх бе йолаялийта, консервни кхо завод хьалъе, Кишиневски искусственни телатеи хьамчатехнически хIамайи комбинат, бытовой химе завод, электротехнически машиностроенеи кхыча доакъойи массехк предприяти шеръе а царна реконструкци е а. Сом чулоаттабу комплексни холодильни установкаш хьаю завод, прачечни оборудовани хьаю завод, шекар доаккха завод хьалъе. Текстильни комбинати кхачан промышленноста лаьрхIа оборудовани хьаю заводи хьалъе йолае.

ДIахо сом, баьцадаараш, къаьстта а хьалха кхача сорташ, тхьамка, эфирнодаьтташ доаха культураш, хIаьта иштта хьайбай продукташ а дIахо дукхагIа йоахилга оттаде. Юрт боахама бедал юхьанца чакхйоахеи дIаоттаяь долттаюи предприятеш хьалъелга сихде. Лаьттай мелиоративни хьал тоаде. Хий дехкача лаьттан 50 эзар гектар балха юкъейоалае.

Латвийски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам 35—38 процент лакхбе. Электротехнически, радиотехнически, электронни, медицински, яйга, дулха-шурий, чкъаьрий промышленность дIахо дегIаухилга Iалашде.

Прибораш 1,6-зза, тIагIолла дувхаду пазата барзкъаш 1,9-зза, шурий консерваш 1,6-зза, мебель 1,5-зза дукхагIа арахеца. Межотраслеви гIулакхашта лаьрхIа продукци хьаю централизованни производство шеръе.

Рижски ГЭС хьалъяь яккха, № 2 йолча Рижски ТЭЦ-ера эггара хьалхара агрегаташи. Ригера газопроводи болх бе йолаялийта. Попова цIерагIйола радиозаводи микроавтобусий заводи хьалъяь яха.

Дулха-шурийна лаьрхIа доахан леладергдолаши бекони хьисапе хьакхарч лелаергйолаши юрта боахамо дIахо специализаци елга Iалашде. Доахан дебадараи цар продуктивность лакхъяраи, дулхи шуреи дукхагIа даккхара мероприятеш чакхйоахилга Iалашде. 490 эзар гектар долча лаьтташ тIа мелиораци е а 90 эзар гектар долча лаьтташ тIа культуртехнически балхаш де а. 140 эзар гектарал кIезигагIа йоацаш дукха продукт тела баьций аренаши даьгIенаши хьае.

Форда транспорт дIахо дегIайоалае, флота кхы тIа а хIанзара кемаш тела.

Киргизски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам 45—48 процент лакхбе. Электроэнергетика, машиностроени, сийрда бесаш дола металлурги, яйга промышленность дIахо дегIакхувлилга Iалашде.

Юртбоахама машинаш 1,7-зза, сомий-баьцадаарий консерваш 1,8-зза дукхагIа хьае. Культурно-бытовойи цIагIарча боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш дуккха а дукхагIа хьаде.

Токтогульски ГЭС хьалъяь яккха а Курпсайски ГЭС хьалъе йолае а. Токмаке электронно-вычислительни машиний завод, кIадаш деча комбината шоллагIа аргIа, камвольно-прядильни фабрика, дулхакомбинат хьалъе, юртбоахама машиностроене завода реконструкци е.

Биткъа чо болеи ах биткъа чо болеи жа леладар дIахо дегIадоаладелга Iалашде, шера юкъера лаьрхIача доаккха тха 30 эзар тоннага дIакхоачаде. Дулх, шура, тхьамка, сом, баьцадаараш дукхагIа даха. Хий дехкача лаьттан 30 эзар гектар балха юкъейоалае, Кировскии-Тортогульскии водохранилищаш эксплуатаце дIаяла. Хий дехкача системашта реконструкци е а 90 эзар гектара тIа хин кхоачам бе а. 400 эзар гектар йолча даьгIенашта хий тIадоаладе; хIанзарча даьгIенашта хица кхоачамбе.

Таджикски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам, электроэнергетика, сийрда бесаш дола металлурги, машиностроени сихагIча темпашца дегIа а кхувлаш, 37—40 процент лакхбе.

Электроэнерги 2,1-зза, минеральни удобернеш 1,5-зза, кIадаш 1,3-зза, тIагIолла дувхаду пазата барзкъаш 1,9-зза, сомий-баьцадаарий консерваш 1.5-зза дукхагIа хьае. Культурно-бытовои цIагIарча боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш дикка дукхагIа хьаде.

ДIахо Къулбехьен — Таджикски территориально-производственни комплекс хьаяра балхаш де. Нурекски ГЭС-ера эггара хьалхара агрегаташ, алюминиеви заводереи электрохимически комбинатереи мощносташ болх бе йолаялийта, уж болх бе йолаялийтара ханаш нийсъелга Iалаш а деш. Ангзобски горнометаллургически комбинатеи Термез — Курган—Тюбеяван бодача машиннаькъа тIа кхы а мощносташ болх бе йолаялийта. Душанбе магистральни газопровод йилла. Ленинабаде синтетически хьоаса бу заводи ингале-фаянсови заводи хьалъе йолае. Кайрак-Кумски кIувсаш деча комбината мощносташ алсамъяха.

Боаккхаш бола боамби 1975 шера 760 эзар тоннага кхоачабе; боамбе биткъа хьоаса бола сорташ, комсаш, сом, баьцадаараш, тхьамка дукхагIа даха. Хий дехкача кердача лаьттай 70 эзар гектар юртбоахама оборота юкъейоалае. Яван-Обакиински атагIарча лаьтташта хий дехкилгеи уж карадерзаделгеи, хIаьта иштта Дальверзинскии Голоднии аренашка хий дехка доладара балхий шоллагIа аргIа кхоачамъелгеи чакхдаккха. Хьайбай боахама доакъарий база дIахо дегIайоалаелгеи дулх, шура, фуаш, дукхагIа доахилгеи Iалашде. 250 эзар гектар йолча даьгIенашта хий тIадоаладе.

Армянски ССР-е промышленни продукци хьяра боарам 60—63 процент лакхбе. Сийрда бесаш дола металлурги, металлаца ювзаенна йоаца машиностроене производстваш, яйгеи кхачани промышленность дIахо дегIаухилга Iалашде.

Электроэнерги 1,7-зза, цIаста 1,3-зза, прибораши автоматизаце средствашн 1,9-зза, цемент 2,6-зза, сомий — баьцадаарий консерваш 1,6-зза, кIадаши трикотажни хIамаши 1,3-зза, кога гIирс 1,4-зза, холодильникаш 2,5-зза, мебель 1,9-зза дукхагIа хьае; культурно-бытовойи цIагIарча боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш арахецилга шерде.

Зодски дошо руда комбинат, Разданскии горнохимически комбинатера глиноземи химически продукташ хьаю мощносташ болх бе йолаялийта. Хьалхара блок болх бе а йолаялийтаргйолаш атомни электростанци хьалъе йолае. Разданскн ГРЭС-е кхы тIа а мощносташ болх бе йолаялийта. Воротан яхача хи тIара ГЭС-а каскад дIахо а хьалъе. Минеральни удобренеш, синтетически кIувнаш, пластически массаш хьаю мощносташ алсамъяха.

Комсаш, сом, баьцадаараш, тхьамка, эфирно даьттай культураш, хьайбай продукташ дукхагIа йоахилга Iалашде. Хий дехкача лаьттай 50 эзар гектар балха юкъейоалае, 130 эзар гектар йолча даьгIенашта хий тIадоаладе.

Туркменски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам 50—53 процент лакхбе, газ дикка дукхагIа йоахилга а хIаьта иштта мехкдаьттаи химически пормышленность дегIаахара темпаш лакха хулга а Iалашде.

Электроэнерги 1,9-зза, мехкдаьтта 1,5-зза дукхагIа даха, кIадаш 1,7—1,8-зза, телата кога гIирс 2,2-зза, генарии даьтта 1,6-зза, сомий-баьцадаарий консерваш 1,4-зза дукхагIа хьае. Культурно-бытовойи цIагIарча боахамеи гIулакхашта лаьрхIа товараш дикка дукхагIа арахеца.

Республика малхбузехьарчеи малхбоалехьарчеи районашкара газ СССР Европейски даькъа тIа ухийтаргйола магистральни газопроводаш яхка, Чарджоуски мехкдаьтта чакхдоахача завода хьалхара аргIеи Марийски ГРЭС-а эггара хьалхара агрегаташи болх бе йолаялийта, Кара — Богаз — Гола минерально-бедала ресурсаех комплексно пайда эцилга тоаде. Боамби цIенбеча заводий мощносташ алсамъяха, Чарджоуски даьтта-экстракционни завод хьалъе.

Берригa боаккхаш бола боамби 1975 шера 900 эзар тоннага дIакхоачабе, биткъа чо болча боамбе сорташ къаьстта дукхагIа кхеде. Баьцадаараш, комсаш, харбазаш-пасташ дукхагIа кхее. Хий дехкача лаьттай 105 эзар гектар балха юкъейоалае, 200 эзар гектар долча хий дехкача лаьттай мелиоративни хьал тоаделга Iалашде. Каракумски канал доаккхача кхоалагIча зонера лаьтташ карадерзадаь даха а из канал дIахо даккха а.

ХIайбай боахама доакъарий базе дикка чIоагIъяра мероприятеш чакхъяха. 3,9 млн. гектар йолча даьгIенашта хий тIадоаладе; хьалхагIа хий тIадоаладаь хиннача 2,3 млн. гектр йолча даьгIенашкарча гидротехнически гIирсашта реконструкци е. Шера юкъера лаьрхIача доаккха тха 15,2 эзар тоннага дIакхоачаде, колхоза цIокилгаш, дулх, шура дукхагIа яха, фуаш дукхагIа гулде.

Эстонски ССР-е промышленни продукци хьаяра боарам 36—39 процент лакхбе, электротехнически, приборостроительни, металлаца дувзадаланза дола машиностроене, яйгача, дулха-шурий промышленноста кхыдола доакъош дегIаухилга Iалашде.

1975 шера сланцаш 26 млн. тонн дукхагIа яха, электроэнерги 1,4-зза, прибораш 1,5-зза, чкъаьрий промышленноста продукци 1,4-зза дукхагIа хьае.

Эстонски ГРЭС хьалъяь яккха а Таллински ТЭЦ хьалъе йолае а. Прибалтийски Эстонски ГРЭС-аш йоагоча хIамашца Iалашъяра сланцаш йоаха предприятеш хьалъелга сихде. Эсалча дахчахи дахчах хьакъестача отходехи дахчан Iовкъаш хьаю мощносташ алсамъяха.

Шурийна-дулха лаьрхIа хьайбаш леладара, бекони хьисапе хьакхарч лелаяра, коартолаш лелаяра специлизаци а еш,

(Йистедоалар 6-ча оагIо тIа).

1971—1975 ШЕРАШКА СССР ХАЛКЪА БОАХАМ ДЕГІАБОАЛАБАРА ПХЕ ШЕРА ПЛАНА ХЬАКЪЕХЬАРА КПСС XXIV-ча СЪЕЗДА ДИРЕКТИВАШ

(Йистедоалар. Долалур 1, 2, 3, 4, 5 агІош тІа).

юрта боахам дІахо дегІаккхувлилга Іалашде. Ушал латташи сов тІаьден дола 210 эзар гектар латташ докъаде, 150 эзар гектар долча латташ тІа культуртехнически балхаш де. Дукха продукт тела баьций аренаши даьгІенаши 130 эзар гектара тІа хьае.

Таллински торгови порти Таллински машиннаькъа узели шеръяра балхаш чакхдаха.

IX. Арахьара экономически бувзамаш

СЭВ-а членаш долча мехкий содружество дІахо чІоагІъярсихьеи цар боахама экономически интеграци леррагІа дегІаккхувларгахьеи социалистически мехкашцара Советски Союза экономическии Ілма - технически бувзамаш массе оагІорахьара эргадоахаш тоаде а шерде а. Социалистически мехкаша цхьана леладеча гІулакхий, материальни производства, Ілман техникаи, арахьа торгови обмен яреи кхоалагІча мехкий рынкашка торговли лелаяреи доакъаш чулоацаш йола комплексни формаш планагІа дегІаккхувла.

Дунен халкъашта юкъера производственни кооперации а промышленностеи юрта боахамеи специализаци яра эффективни формаш а дІахо дегІаккхувлара, дешаца хьашт долаш долча социалистически мехкий ресурсаш промышленноста йоагоча хІаман - энергетически бедалеи доакъошта эшача продукцеца биззагІа кхоачамбар духьа уж дегІаккхувларгдолаш вІаши гІойле хургйолча тайпара вІашагІтохара, транспортеи бувзамеи средстваш тІа-тІа шерлуш латта товараш дІа-хьа ийдара бувзамаш Іалашдар духьа а цу доакъошка технически прогресс елга теркалдеш а дегІаккхувлареи рационализаци яреи никъ чакхбаха.

Азе, Африка, Латински Америка дегІаухача мехкашцара тешшаме чІоагІа арахьара экономически Ілма-технически бувзамаш вІаши гІойле йолча оагІорахьеи уж экономически шоай лоІаме хулга чІоагІдар духьеи дІахо а дегІаккхувла.

ДегІаена промышленность йолаш долча, цу доакъошка Советски Союзаца цхьана гІулакхаш леладе ловш долча капиталистически мехкашцара, экономически нийса хилар гучаяьнна арахьара торговии Ілма-технически бувзамаш шерде.

Арахьарча торговле оборота боарам пхе шера 33—35 процент лакхбе эггара хьалхарча аргІанна социалистически мехкашца торговли ма могга шеръяра чотах.

Арахьарча экономически бувзамий методаши формаши эргайоахаш тоае. Халкъа боахама пайдана дола арахьара экономически бувзамаш дегІаккхувлара даькъе министерствайи предприятейи инициативеи бехктокхами лакхбе. Боахама расчета принципаш леррагІа арахьарча экономически бувзамашта тІаерзае, арахьарча торговле ерригача звеньяйи промышленностеи дунен халкъашта юкъера декхараш кхоачашдарца а цхьана леладеча экономическии Ілма-техническии гІулакхий эффективность лакхъярца а бола материальни безам совбаккха а хІаьта цу гІулакха цар бехктокхам лакхбе а.

X. Доал делгеи планировании эргаяьккха тоаяр

Управленеи планированеи системеи методаши эргайоахаш тоаелга эггара хьалха общественни производствана массе оагІорахьара интенсификаци елга Іалашдараи укх гарггарча шерашка санна, иштта гаьнна дІахо йодача хана а мохк экономически дегІаккхувлара керттера никъ, коммунизма материально - технически база хьаяра лоархІамегІара хьал лоархІалуш долча цун эффективность дегІаккхувларан тІадерзадаь хила деза.

Цу гІулакха:

Производства планированеи экономически стимулированеи система дІахо эргйоахаш тоаелга Іалашде, материальни производстваи гІулакхаш дара сферан доакъой ерригa хозрасчетни предприятеши организацеши планированеи экономически стимулированеи кердача методаш тІа йоахилга кердача пятилетке чакхдаккха.

Планаш Ілманца чІоагІагІа бакъъяь хилийта, эггара хьалха уж дикагІа нийсъяра наькъаца, социально-экономически проблемаш, Ілма - технически прогресса проблемаш, доакъашта юкъерча гІулакхий дешаш кІоаргагІа къоастадарца.

Планаш кхоачашъяра а планови заданеш кхоачашъелгеи халкъа боахам боагІ-боагІача тайпара дегІаккхувлилгеи Іалашдеш дола гІулакхаш кийчдара а тІахьожам лоаттабеш планови органаша бу болх чІоагІбе.

Халкъа боахам дегІаахара перспективни планироване методаш тоае.

Предприятеши колхозащеи, 1971—1975 шерашка СССР халкъа боахам дегІабоалабара пхе шера плана заданешкара хьалхе а нйеш, къахьегамеи материальнии ресурсаш эггара кІезигагІа дІа а ухийташ пхе шера плана заданеш кхоачашъелга Іалашдеш йола шоай пхе шера планаш кийчъеш хилар оттаде.

Болхлой, колхозхой, инженерно - технически болхлой, гІулакхера нах 1971 — 1975 шерашта кхе шера план оттаеча хьинаре дакъа лацара шерра юкъеозилга Іалашде.

Обществана хиланза яргйоацаш йола продукци, къаьстта а керда, технически эргаьнна яр, дукхагІа арахецарцеи болх беш йолча предприятешка продукци дукхагІа арахецилга болхлой дукхагІа ца а хулийташ Іалашдергдолаш къахьегама овсарле сихагаІ лакхъярцеи бола предприятейи производственни объединенейи безам чІоагІбе.

Болх беш йолча производственни фондех интенсивно пайда эцара, къахьегами производствои дикагІа вІаштІехьъяьккхара торонаш эггара дукхагІа теркалъеш йола нийса планаш оттаяра гІулакха предприятейи объединенейи безам дукхагІа тІабахийтеи бехктокам лакхбеи.

Боахама дерригача доакъошкеи предприятешкеи Ілма-технически прогресса еш планированнии стимулированнии тоае. Къахьегам, материальни ресурсаш, капитальни вложенеш эггара кІезигагІа дІа а ухийташ эггара доккхагІа производственни толамаш дахарца боахама расчетага гІолла предприятей, объединеней. министерствай безам совбоаккхилга а хІаьта иштта цу гІулакха хьалхара цар бехктокхам лакхбелга а Іалашде. Уж декхараш кхоачашдара даькъе алапе, йІаьххача хана оттаяьча экономически нормативай стимулировани яра лоархІам лакхбе.

Алапе фондашта еш йола планировани тоае а уж дІаухийтача лоаттабу тІахьожам чІоагІбе а. Алапе фондаш нийса дІаахийтара хьалхара предприятей, объединеней, организацей кулгалхой бехктокхам лакхбе.

Ілма - технически балхий эффективность лакхъяр а Ілма вІаштІехьдаьхараш производствана юкъе кхухьилга сихдар а духьа Ілма - тохкама, проектни, конструкторски организацей гІулакхашка боахама расчета лоархІам лакхбе.

Промышленни продукцена увттаду оптови маьхаш дІахо эргадоахаш тоадергдола гІулакхаш чакхдаха. Технически прогресса стимулировани ечеи продукце дикал тоаечеи оптови маьхий лоархІам лакхбе.

Производства резерваш дукхагІа оарцагІъяхараи цун эффективность лакхъяраи финансовии банковскии органаша еш йола воздействи чІоагІъе. Технически прогресс сихъяри производствана интенсификаци яр духьа финансово - кредитни механизмах шерагІа пайда эца.

Халкъа боахама деш дола доал дІахо эргадоахаш тоаде. Промышленносте шиъ - кхоъ звеной системагІа доал дарга довлилга Іалашде. Обществана эшшача боараме даькъа продукцеца кхоачамбара хьалхара, технически боарамаи цу продукце диклаи хьалхара министерствай бехктокхам хоадамболлаш лакхбе. Отраслеви доала лакхера звено хиларах тарра министерствай болх тоабергбола мероприятеш чекхъяха.

Дакъа перспективно дегІаахара, технически политика, капитальни вложеней эффективность лакхъяра, специалисташ балхаш тІа дикагІа дІанийсбареи царех пайда дикагІа эцареи дешашта министерствай уйла чІоагІагІа тІаяхийта. Производствана доалдара оперативности компентентности лакхъе.

Боахама деча отраслеви доала юкъерча звеной болх эргабоахаш тоабе. Производствана концентраци кооперировании яра, предприятешта специализаци царна юкъерча боахама бувзамашта рационализации яра, къаьст-къаьстача доакъой башхалонаш теркал а еш йокхий объединенеши комбинаташи хьаяра болх чІоагІбе.

Халкъа боахама эша производства средстваш къоастаяреи бедал. материалаш. йоаго хІама, электроэнерги дІаахийтара технически нийсъяь нормаш а хІаьта иштта оборудованех, машинех, механизмех тайда эцара нормативаш а кийчъяреи методаш эргайоахаш тоае, цу гІулакха электронно - вычислительни техника юкъе а кхувлаш, планашка увттадеш дола производства. капитальни гІирсаш хьалдара боарамаши кхыйола заданеши цу ларда тІа материально - технически финансовии ресурсашца йиззагІа ювзалулга Іалашде. Цу гІулакха доакъой министерствай лоархІам лакхбе.

Халкъа боахаме йолаш йола резерваш хьагучаяхар духьа материально - технически Іалашон планашта анализ яраи уж кхоачашъелга Іалашдараи беча экономически балха боарам лакхбе. Материальни ресурсаех пайда эцача лоаттабу тІахьожам чІоагІбе.

Предприятешта юкъе йІаьххача хана юкъарчал доаццаш лоаттаду экономически гІойленагІа дола боахама бувзамаш планагІа дегІаккхувла. Территориальни Іалашон - сбытовой базашка, складашка, тикашка гІолла лелаю оптови торговли шеръе а эргайоахаш тоае а. Доалдара Ілман методийи электронно - вычислительни техника шерра юкъекхувлареи ларда тІа ерригача пачхаьалкхен юкъара материально - технически Іалашон система дІахо эргайоахаш тоае. Іалашон - сбытовой организацей материально - технически база чІоагІъелгеи гІойленагІа йолча тайпара моттигаш а хержа укж дІанийсъелгеи Іалашде.

Халкъа боахама дерригача доакъошта эшача тарана проект оттаяра, из специализированно хьаяра, цунах пайда дикагІа эцара мероприятеш кийчъе а чакхъяха а, мухьаш шоай метта хулийтилга, уж дІа-юха кхухьаш, складашка лоаттадеш, царна реализаци еш дарагІеи аттагІеи хулийтилга. тара дІахь кхахьарга, цхьан кепа тІа яккхарга, ший башхало йолаш хилийтарга дІадоар кІезигделга Іалашданза дарг ца хилар теркал а деш.

Іалашон органаша потребителий заказегІа продукце комплектни партеш централизованно тІакхахьара деш дола гІулакхаш шерде. предприятешта гарантированно комплексни Іалашо ергйола гІулакх юкъедоаладе.

Боахама договорий лоархІам а уж кхоачацдара хьалхара бехктокхам а лакхбе. Предприятешта а Іалашони сбытеи организацешта а юкъереи хІаьта иштта промышленни министерствай кертерча управленешта а Іалашони сбытеи органашта а юкъереи хозрасчетни гІулакхаш шерде. Колхозийи совхозийи заготовительнии мах бечеи организацешцара а хІаьта иштта промышленни предприятешкара а объединенешцара а договорни гІулакхаш чІоагІде.

Пачхаьалкхен резерваштеи халкъа боахамерча материальни ресурсай запасаштеи планировани яра, уж хьахилийтара, царех пайда эцара механизм эргайоахаш тоае.

Халкъа боахамаи доаладараи еш йола планировани эргаяьккха тоаяр духьа **экономико - математически методаш шерра юкъенхухьилга, электронно - вычислительнии организационни техниках а бувзама средствах а пайда эцилга Іалашде.**

Планированеи доакъошта, территориальни организацешта, объединенешта, предприятешта доаалдареи автоматизировании средстваш хьаяра а юкъекхахьара а болх боаржабе. дІахо йодача хана вычислительни центрий пачхаьалкхен системан бІарччача мехка цаІ йолча бувзама автоматически сетеи ларда тІа халкъа боахама учет, планировани, управлени яра ерригача пачхаьалкхен юкъара информацеш гулъяреи къоастяреи автоматизированни система хьаергхилар теркал а деш. Цу гІулакха юххьанца денз цу система вІаштІехьъяьккха, методологически технически цхьоагІон принцип чакхйоахилга Іалашде.

Предприятешка технологически процессашта управлени яра автоматизированни система шерра юкъеккхьа.

КАДРАШ — кулгалду лакхера кадраш а тІехьа. производства массе тайпа организатораш **кийчбареи цар говзал лакхъяреи система** леррагІа шеръе а хадданза **тоае а,** эггара хьалхарча аргІанна марксистско - ленински экономически теоре, доалдара теореи практикаи, къахьегамаш Ілман ларда тІа вІаштІехьбаккхара, планированеи экономически стимулированеи кердача методий, экономика - математически методашу хІанзара вычислительни техникеи юкъеккхахьара даькъе. Доалдареи планировани яреи гІулакха преподавателий-специалистий квалифицированни кадраш кийчъелга шерде.

Халкъа боахама дерригача доакъошка ма могга **пачхаьалкхен дисциплина чІоагІъе.** Оттаяь планаши заданеши шоай ханнахьа кхоачашъяра хьалхара, продукце дикала хьалхара, средстваши материальни ресурсаши лораеши кхетамцеи дІаахийтара хьалхара. оборудованехи бедалахи пайда нийса эцара хьалхара. ерригa кооперировании поставкаш оттаяьча ханашка кхоачашъяра хьалхара, технологически дисциплина ма ярра лелаяра хьалхара хІара боахама кулгалхочун бехктокхам лакхбе.

Партеи правительстваи директиваш кхоачаш мишта а хьежилга партийнии советскии органий а хІаьта иштта халкъа тІахьожама органий а теркама юкъмоттиге латташ хила деза. хІана аьлча производства хІанзарча хьалашка из къаьстта лоархІаме доландаь.

Административно - управленчески аппарат дІахо эргайоахаш тоаяраи дарегІа хилийтараи ихы тІа а болх бе, цу аппарата сов йола звеньяш хоадам боллаш кІезигъе.

БІарччача цхьан планагІа дегІаух вай экономика, хІаьта цо Іалашду из айяра, темпаш лакхъелга, пуи доакъаш доагІдоагІачеи пайданагІа долчеи тайпара дегІахулга, къахьегамхой вахара боарам тІа-тІа дукхагІа лакхбелга, социалистически культура массе оагІорахьара дегІаккхувлилга. Цудухьа халкъа боахама ерригача звеньяй — министерствай, объединеней, предприятей, колхозий, совхозий, Ілма - тохкама, проектни, кхыча организацей шоай пхе шера планаш хургйола гІулакх де деза заданеш пятилетка шерашта йийкъа а йойкъа.

Боахама планаш кхоачашъераш нах ба. ХІара советски саго ший къахьегама гаргайоалаю коммунизмá котало. Берригача мехка дІабаьржаб производства эффективность лакхъяра, Ілма - технически революцена карагІдаьннарех биззагІа пайда эцара, производства интенсификаци чІоагІъяра, цу ларда тІа промышленностера, юрта боахмера, гІишлошъечара, транспортера экономически хьокхамаш тоадара тІаберзабаь творчески болх. Цхьабакъда, дукха да хІанзул тІехьагІа де дезараш. Хьалхашка латта декхар кхоачашдера тІаберзабаь производства эффективность лакхъяр духьа лоаттабу къовсам гІулакхага диллача социалистически боахама доалдара лоархІамегІа дола хьал, ерригача производственни коллективай, миллионаш болча къахьегамхой социалистически яхьа керттера чулоацам а хинна дІаотта беза. Къахьегам — рузкъа дуxдувла хьаст, цудухьа хІара балха моттиге къахьегама овсарле лакхъярои берригача халкъа боахама эффективность айярои мара дебадергдац хІаране общественни производствана юкъе къахьегамца лоацача даькъага хьежжа советски пахага кхоача рузкъа. Къаман доход йоккхагІа ме хул, бІаьхьегІа хургба вай мохк, дикагІа вахаргва хІара советски саг.

Боахам хьалбара ерригача участкашка пачхаьалкхен планаш кхоачашъелга Іалашдара тІаберзабаь политическии организаторскии болх шерра боаржабе. предприятей. колхозий, совхозий гІулакхаш, кІоаргагІа теркалде, гІулакхаш малагІча хьал тІа да хайтара критически анализ е, общественни производства эффективность лакхъергйола резерваш хьагучаяха, пачхаьалкхен дисциплина бокъонца ше ма ярра кхоачашъелга вІаштІехьдаха деза союзни республикай ЦК-аша, парте крайкомаша, обкомаша, горкомаша, райкомаша, юххьанцарча партийни организацеша. ИйслагІа пхе шера план кхоачашъяра парте, дерригача халкъо денна хьинаре чакхдоахача гІулакхаша Іалашдергда вай Даьхен низ дІахо чІоагІбелга, коммунизма материально-технически база хьаяр кхоачашделга гаргадоаладергд, массе оагІорахьара новкъостал дергда коммунистически общественни отношенеш вІаштІехьъялара, керда кхетам бола саг хьалкхевара.

Белгалъяь мероприятеш чакхъяхара гІулакха лоархІаме дакъа кхоачаду къахьегамхой депутатий моттигерча Советашта. Общественни производство дегІаккхувлара еш йола шоай влияни чІоагІъе, боахамеи социально - культурни гІирс хьал бараеи декхараш кхоачашдара гІулакха шоашта еннача бокъонех шерра пайда эца безаш я уж.

Доккхий декхараш латт профессиональни союзашта хьалхашка. ХІанз цІаккха а ца баьннача тайпара. ше ма барра хьагучабоал боахама доолдара школа. коммунизма школа шоаш хиларах тарра, бола цар лоархІам. Производствана доалдар, Ілма - технически декхараш кхоачашдара къахьегамхой кхы а шеоагІа юкъаоза, социалистически яхьа байракх кхы а лакхагІа айе, шоай практически опыт ларде а лувпаш социалистически дисциплина, къахьегамцеи общественни доалахьенцеи коммунистически гІулакхаш леладе къахьегамхой Іомабе, производстве хьалха латтарийи новаторийи опыт ма могга хьаллоаттае а дІайоаржае а. къахьегамхой балха, вахара, салаІара хьалаш тоадара гІулакха инициатива йолаши чІоагІагІ оарцагІйоалаши, къахьегама законодательство кхоачашъярга цІенхашттa хьежа езаш я профсоюзаш.

ИйслагІча пятилетка план кхоачашъяра юкъе лоархІаме дакъа лаца дез Ленински комсомолои берригача советски кагирхошеи. Болхлой классах, колхозни ахархоех, советски интеллигенцех хьаетталу тІа-тІа культурнегІа, технически грамотнегІа, хІанзарча Ілма - технически революце хьалашка хьалхашка увтташ дола Іалаьмате чоалхане декхараш толаме кхоачашде низ кхоачаргболаш йола тІехье. Массаза а кердачунца уйла йолаш болча кагирхошта шерра торонаш хьаеллалу шоай энтузиазм, хьинар, знанеш тІаерзаяра, цудухьа уж хила беза керда. хІанзара техника хьаяр духьа, халкъа боахаме дерригача доакъошка тІагІертта из юкъекхахьара къахьегама овсарлеи культуреи лакхъяр а духьа. хІара деннарча вахара керда, бокъонца коммунистически дола общественни гІулакхаши коммунистически морала лакха принципаши чІоагІъяр духьа лоаттабеча къовсаме хьалхарча мугІарашта юкъе.

Дунен халкъашта юкъера боккха лоархІам болаш хургда ийслагІа пхе шера план кхоачашъяр. Советски экономика лакхъяларо дІахо чІоагІдергда дунен социалистически содружества низаш, юха а хьахьокхаргья планагІа боахам лелабеча социалистически система совленаш. Пятилетка кхоачашъярца советски, халкъо доагІаш дола дакъа лоацаргда машар, демократи, социализм бахьан йолаш къовсам лоаттабу дерригa низаш кхотадеча.

Пхе шера план кхоачашъяро Іалашдергда Советски Союза оборони низ дІахо айбелга, хІаьта цо йиш хулийтаргья советски халкъ, социалистически содружества дерригa мехкаш империалистически агрессегахьарча кхерамах кхы а тешшамегІа лораде. чІоагІъергья дерригача дунен тІарча машар безачеи кортамукъаленна тІехьарчеи низий позицеш.

Вай мехко дІадоладаьча пхе шеро бокъонца бакъ а яь хьахьокхаргья социализма совленаш, коммунизмагахьа баьккха лоархІаме гІа хургба цунах.

КПСС XXIV-ча съездо дІакхайкаду, Советски Союза къахьегамхоша кердача пхе шера плана заданеш толаме кхоачашъяь ца Іеш, тІехкхоачаш а яра шоай дерригa низаш тІадохийтаргдолгах ше чІоагІа дог тийша хилар.

КОМСОМОЛЬЦАША — ПАРТИЙНИ СЪЕЗДА

«Тха уйлаш, знанеш, гІулакхаш хьона да, хьамсара парти» яхаш девиз а йолаш парте XXIV-ча съезда баха боаггІача тайпара накъабахар духьа лелаеча яхье эггара хьалхарчарца шоай рубежаш белгалъяьй II-ча районни инженерно-диспетчерски служба кьонача мехкдаьтта доахараша.

Парте съезда сийна хІаране къаьст-къаьста эшаш социалистически деккараш тІанийцад РИДС-II берригача комсомольцаша, хІаьта 1970 шера ноябре хиннача комсомольски собране доккхагІдола социалистически декхараш а уж кхоачашдара тІаерзаяь мероприятеш а тІанийцар комсомольцаша, Комсомольцашеи кагирхошеи дош деннад 1971 шера хьалхарча квартала планал совгІа 20 тонн мехкдаьтта яккха, 700 соьмал лохагІа йоацаш экономически эффект хургйола 3 рационализаторски предложени яла. ХІаране шин-ший планаш 29 марта кхоачашъе а юхедисача деношка II-ча квартала чотах болх бе а лаьрхІад комсомольцаша.

Берригача комсомольцашеи кагирхошеи хьинаре дакъа лоац «Тхо Ленинеи партеи гІулакха тешаме да» яхаш девиз а йолаш чакхйоаккхаш йолча Ленински зачета юкъе. Ленински зачета хьалхарча этапа итогаш яьй комсомольцаша соахк 2 октябре, комсомола III-ча съезда В. И. Ленина къамаьл даьча дийнахь. Зачета хьалхара этап хана Іомаяьй «Сийлахь-йоккха почин», «Яхь вІаштІехьа мишта йоаккхаргья», «ДикагІа да кІезигагІа даь а дикагІа дича» яхараш санна йола В. И. Ленина произведенеш.

Комсомольски организаце беттабетта комсомольски собранеш хул шоаш хІаране къаьст-къаьста тІанийца декхараш кхоачашделга мишта лел комсомольцаша дувцаш. Уж ерригa собранеш сакъердаме, чулоацам дика болаш, берригa комсомольцаш тІаболаш чакхъювл. Цул совгІа, комсомольцаштеи кагирхоштеи хьашт долаш дола кхы тайпа лоархІаме дешаш а дувц собране.

ДукхагІа болча комсомольцашка шишша — кхоккха комсомольски поручени я, масала, царех ва Новохатскии Валерий, Бельтоев Іаьла дукха кхыбараш.

Комсомольски организаце шерра йоаржаяь коммунистически къахьегама ударник яха цІи яккхар духьа лелаю яхь.

Комсомольски организаце боккха болх бу эскаре тІахьеха ха йолчеи йоацачеи кагирхошца. Комсомольски организаце ший керттера декхар лоархІ Советски Эскаре гІулакх де вода зІамига саг Ленински комсомола член хулийтилгах, цо технически професси Іомаелгах. хІаьта из цар дика вІаштІехьа а доал.

ХІамай кхомбараи хьурматдараи тІехьара РИДС-II комсомольцийи кагирхойи традиционни поход кердача чулоацамца хьалийзай «Халкъа боахаме производства резерваех пайда дикагІа эцареи экономе режим чІоІагІъяреи хьакъехьарча» КПСС ЦК, СССР Министрий Совета, ВЦСПС, ВЛКСМ ЦК Письмос. Бетта-бетта рейдаш а еш чІоагІа болх бу «КП» штабо, хІаьта цунах РИДС-II коллективана боккха пайда а боал. ХІара рейд массаза ю гучадаьнна кхоачамбоацараш пенаца хьалъуллаеча кепайоазон тІа дийца ца Іеш, предприяте кулгалхошкеи партийни бюрогеи дІахойт. Иштта болх барах 1970 шера комсомольцаша кхояьй. 89 тонн мехкдаьтта, бІаьш кубически метраш газа, кхыйола материалаш.

Комсомольцашеи кагирхошеи даим лакхъю шоай общеобразовательни, политически, профессиональни навыкаш. Масала, Грозненски мехкдаьтта институте деша вагІа цаІ, виъ-сайрийнарча школашка, цаІ — техникуме, хІаьта юхебисараш политически дешара система кружокашка деша ухаш ба. Дуккхача комсомольцашеи кагирхошеи шолха специальносташ Іомаю, масала, оператора, газоэлектросварщика, слесара, плотника. ХІаьта РИДС комсорг ше Ганашилкин Николай вокх комсомольцашта шийгара хьокхам телаш ва. Селла зІамига ше воллашехьа а, хІанзле кхо професси Іомаяьй цо.

РИДС комсомольцаштеи кагирхоштеи къа дике хьега харал совгІа, салаІа а хов. «Труд» яхача спортивни общества чакхйоахача ерригача яхьашка дакъа лоацаш хул диспетчерски служба командаш. РИДС-е я волейбола, шашшай, шахматий командаш. Укхаза массаза а салаІара сайренаш, диспуташ хул.

Шоаш шефство лелаеча школана бу болх дикка тоабаьб укх шера РИДС комсомольцаша, цхьана сайренаш увттае, походаш е, спортивни яхьашка дакъа лаца лаьрхІад.

Комсомольски организаце доахача толамашта юкъе доккха дакъа да комсорга Ганашилкин Николаеи цун активеи. Комсомольцаштеи кагирхоштеи лостам тел, доккха новкъостал ду РИДС партийни бюроси кулгалхошеи.

Къахьегамеи общественни вахареи шоаш доаха дерригa толамаш КПСС XXIV-ча съезда хетаду комсомольцашеи кагирхошеи.

У. АЛЕРОЕВ,
ВЛКСМ МалгІабика горкома организационно - комсомольски балха отдела заведующи.

МОСКВА. Вай мехка а доазол дехьа а дика лоархІаш я Лихачева цІерагІча Московски автомобильни завода грузовой автомобилаш. «ЗИЛ» марка тІалатташ йола машинаш тахан дунен тІарча шовзткъе итт совгІча мехка наькъашка гІолла удаш лел. Зиловций култаша иштта хьаю лакхерча класса легковой автомобилаши микроавтобусаши. «Юность» яха микроавтобус, масала, хІанзле а дунен халкъашта юкъера цхьа приз яьккха Іийнаяц.

Цу дерригача хІамаех зІамига дакъа даллац заводской конструкторски бюро болхлой. Цига хьадагалувцаш да заводо арахецаш мел дола заводий тайпаш. Укхаза айхха цхьана бувзам а лоаттабеш конструкторашца - инженерашца болх беш ба художникаш-конструкторaш. Автомобила юкъарча компановкаи из тІагІоллара кийчъяреи дешаш къоастадеча хана цар лоархІам тІа-тІа дукхагІа лакхлу. ХІанз завода конструкторски бюро хьаеш я касста вай мехка наькъашка араяла тарлуш йола керда легковой автомобиль.

СУРТА ТІА: завода конструкторски бюро. Хургйолча легковой автомобила вариантех цхьанне макетага хьожаш воалл инженер - конструктор Л. Самохини (аьрдехьа) художник-конструктор В. Гапееви.

Б. КОРЗИНА сурт.
ТАСС фотохроника.

ХОАМ

16 феврале 18 сахьати 30 минотий яьлча «Грозненский рабочий» газета редакце зале журналистика лардех лаьца аргІанара заняти хургья. «Газета тІа радиога, телевиденега луш йола информаци» яха лекци еш ТАСС корреспондента нов. Г. Г. Насонова.

ХАОТТАМ

Тахан республике гІоллеи Грознеи хувцалуш морхаш а йолаш, йоачан а йоацаш, малхбузехьара гІаьххаьача боараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура республике гІолла 0—5. Грозне 2—4 градус йІовхал йолаш а тарлу. ДІахорча шин дени шин буси нонагІо морхаш а йолаш, нагнагахьа лоа а делхаш, къелбаседа-малхбузехьара гІаьххьача боараме мух а хьекхаш ха хила а фегара температура бийсанна 6—11 градус шелал йолаши деношка 4 градус шелалгара 1 градус йІовхалга кхоачаши хила а тарлу.

Метеостанци.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

Хьажа, ладувгІа

16 февраль
ТЕЛЕВИДЕНИ:

18.00 — Передачай программа. 18.05 — Дешархошта фильм. 18.35 — Телевизионни кердадараш (гІалгІай, эрсий меттала). 19.00 — Ленински гварди. «Мицкевичюс — Капсукас» яха документальни фильм. 19.20 — КПСС — 24-ча съезда накъадолхаш. Буровой бригадашта хьалха латташ. 19.45 — Киножурнал. 19.55 — Дунен халкъашта юкъера обозрени. 20.05 — Шоана. бераш. 20.15 — Передачай программа. 20.20 — Константинов, Рацер «Безама тІехьа итт дий итт бийсеи» яха Лермонтова цІерагІча театра спектакль.

РАДИО:

6.30 — Юрта боахама болхлошта (эрсий меттала). 6.40 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.00 — Москва. 7.20 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.28 — «Сердало» газета обзор. 7.35 — Москва. 8.25 — Передачай программа. 8.30 — «Нохч.-ГІалгІай музыкальни фольклор» яха передача (нохчий меттала). 9.00 — Москва. 16.00 — Передачай программа. 16.05 — ГІоръяьнна Ук. ранински поэтесса. Л. Украинка яь бІаьшу дизарга (эрсий меттала). 16.25 — «Бетта тІарча ден-бус йола цикл» яха беседа. (нохчий меттала). 16.40 — ГІалгІай юмори сатиреи. (гІалгІай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.15 — «Вай индустриальни мохк» (эрсий меттала). 17.30 — Керда хоамаш (нохчий меттала) 17.45 — Керда, хоамаш (эрсий меттала). 18.00 — Къахьегамах дола керда закон (нохчий меттала). 18.10 — «Юртара вахар» (гІалгІай меттала). 18.40 — Москва.

17 февраль
ТЕЛЕВИДЕНИ:

18.00 — Передачай программа. 18.05 — Советски республикай фестиваль. Таджикски ССР 19.30 — Спортивни дневник. 19.43 — Телевизионни кердадараш (нохчий, эрсий меттала). 20.00 — Хоамаш, реклама. 20.05 — Шоана. бераш. 20.15 — Передачай программа. 20.20 — Ленински гварди. «Новкъост Губернатор» яха документальни фильм. 20.35 — «Доктор Шлютер яха художественни фильм. (Хьалхара сери). (нохчий метта доакх).

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный. Ленина улица, 11 (3-гІа этаж). Телефонаш: редактора — 3-44-96; редактора зам.—3-39-11; бехктокхама секретара — 3-34-38; партийни вахареи, культурай, промышленностеи отделий — 3-42-30; юрта боахама отдела — 3-42-28; письмой отделеи бухгалтереи — 2-60-71

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революце проспект, 7/84.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина, 11 (3-й этаж). Телефоны: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; ответственного секретаря — 3-34-38; отделов партийной жизни, культуры и промышленности — 3-42-30; отдела сельского хозяйства—3-42-28; отдела писем и бухгалтерии — 2-60-71.

Типография из-ва «Грозненский рабочий», проспект Революции, 7/84.

СФ05038. Заказ № 1317.